

## Třísky a piliny

„Když se kácí les, létají třísky.“ *Lenin.*

„Když se hobluje, padají piliny.“ *Goering.*

Tři české komunistické časopisy pateticky proti nám vystoupily za to, že jsme nad novými 119 popravami v Rusku napsali: Stalin vraždí, Hitler vraždí, my demokraté nevraždíme. Veliká to prý nepřistojnost! Tři české komunistické časopisy prohlašují, že není dovoleno srovnávat, poněvadž prý Stalin vraždí jaksi fajnověji, ideověji, více ku prospěchu lidstva než Hitler. V Německu by zase řekli, že je urážka to srovnávat, poněvadž jejich Führer vraždí neskonale fajnověji. Tak je nyní svět pln lidí, kteří si slavnostně osobují právo zabíjet ve prospěch veškerenstva a každému jinému to právo závidí a nepřejí, a pln směrů, které si k duchu dějin podaly žádost o monopolní katovskou koncesi. Partaj partaji všechno upírá — od nosu mezi očima až po revolver v ruce. Komunistická „Tvorba“ to napsala docela jasně: upíráme fašistickým diktaturám i měšťáckým demokraciím soudit a zabíjet lidi; činíme-li tak však my, my, fronta od Stalina až po Karla Teigehe a Adolfa Hoffmeistra, pak jest to svatá věc. Pokud se nás demokratů týká, nemusí nám „Tvorba“ právo na zabíjení rvát tak energicky z ruky: nechceme zabíjet, nepletme se do konkurence mezi hitlerčiky a stalinčiky, díváme se na to jen z povzdálí a jako nestranný svědek můžeme říci, že oba směry katovské řemeslo výtečně ovládají; který z nich onu koncesi od ducha historie obdržel, to ovšem nevíme. Ale než se tento spor rozhodne, dále asi budou i lézat třísky, i padat piliny. Lidský život = tříška = pilina, a kdo o tom pochybuje, kdo by chtěl vidět lidský život výše oceňován, ten je, jak všechny tři komunistické časopisy sborem ujišťují, bytost stvořená z povrchnosti, slabomyslnosti, nevědomosti, nevzdělanosti a buržoasních instinktů, je zkrátka blížecí a padouchu. Devatenácté století by nebylo uvěřilo, jak se ve dvacátém století zhanobí ten, kdo neudělá nic jiného než že se vysloví proti zabíjení odpůrců.

V této mele nesmí ovšem scházeti hlas básníka St. K. Neumanna, poněvadž už dávno se nestala věc ani tak hloupá ani tak odporná, aby ji aspoň jeden básník neschválil, a už dávno žádný tyran nevraždil, aby aspoň jeden básník na to neskládal ódy. Pan Neumann udílí nám toto poučení: „byla jednou jedna francouzská revoluce“, a ta také vraždila; čímž je jednoduše a nezvratně dokázáno, že také ruská může zabíjet. Výtečné to poučení: protože se před sto padesáti lety vraždilo, musí se nyní vraždit také; pokrok je snad možný v jiných věcech, ale v této ne. Mohli bychom argumentaci Neumannovu ještě podstatně rozšířit: byla jednou jedna Svátá inkvisice, byl jednou jeden hnusný tyran v Anglii, byl jednou jeden Napoleon, který stál Evropu milion životů, bylo jednou jedno mučení, jedno upalování, jedno křižování, bylo jednou jedno předhazování zajatců lvům

v cirku — každý uzná, že Stalin má právo na svých 119 hlav. Neboť, není-liž pravda, co jednou bylo, to už vždy musí být, války byly, tedy války budou, lidé jedli rukama a nekoupali se, tedy i dále budou jíst rukama a nebudou se koupat, naopak socialismus nebyl a tedy nebude, neboť ani není dovoleno, aby z historie něco starého a mizerného zmizelo, ani aby se do ní něco nového vetřelo. Ani se nedivíme, že nalézáme p. Neumanna na straně zabíjení; od mládí vzýval satana a jiné abnormální věci a bytosti, v letech devadesátých činil tak společně s p. F. X. Hodáčem, který však potom nenadále přímo z černé mše odešel do Svazu průmyslníků. Pan Neumann u satanismu zůstal. Pořád ještě straší buržou, a neřádný buržoa ne a ne se leknout.

Nazvali jsme hromadné ruské popravy asiatickou, a p. Neumann se domýšlí, že jsme tak učinili proto, že „i mezi vůdčími lidmi v Moskvě jsou snad mnozí, jejichž dědeček přišel z Asie“. Nikoliv, proto ne. Nenařázi jsme na mrtvého asijského dědečka, nýbrž na živou asijskou duši. Neucta k lidskému životu, kterou vynikalo carské Rusko a vyniká i sovětské, má nejbližší k asijským, čínským poměrům. Pan Neumann nás upozorňuje, že by snad ruské bělogvardějce bylo také možno nazvat Asiaty, a bůhví proč se tváří, jakoby nás těžce zasáhl. Jsme ochotni počínání ruských bělogvardějců, kteří nevraždili o nic méně než ruští komunisté, nazvat asiatickou tolikrát, kolikrát si bude přát, neboť je to společná ruská asiatická, nad kterou se komunisté nijak nepovznegli. Puškin jednou napsal: „Chraň nás bůh před ruskou revolucí — dostanou se v ní navrch lidé, kterým je vlastní život za půl kopějky a cizí už docela zadarmo“. To je tedy ta asiatická, kterou myslíme, a nezáleží na tom, přišel-li dědeček z Asie nebo byl-li to pravý ruský člověk a prodával něco v Moskvě. Je to prostě věc ruské povahy.

Nechci ostatně něco vydávat za své, co není moje, a ochotně vracím slovo asiatická tomu, kdo ho o bolševickém teroru užil první, aby si to s ním tři české komunistické časopisy a St. K. Neumann vyřídili. Nechci trpět za cizí viny. Nuže, muž, na něhož v této věci je třeba přísně se obrátiti, je Maxim Gorkij, bytem v Moskvě, povoláním spisovatel a nemýlím-li se, předseda svazu sovětských spisovatelů. Snadno bude lze ho nalézt. Shledávám, že „Rudé právo“ právě mi doporučuje: „ať si Peroutka opatří krásnou knihu, sepsanou spisovateli takových kvalit, jako je Gorkij...“ Ať si „Rudé právo“ dobře rozmyslí, co mi doporučuje, neboť není to slušné nejdříve někomu něco ke čtení doporučovat, a pak ho kárat za to, že si z doporučené četby vzal poučení. Opatřil jsem si již dosti dávno jednu z krásných knih Gorkého, napsal ji roku 1918, a vyšla také česky pod názvem „Nečasové úvahy“, a v ní právě jeho touha po lidskosti a kultuře hoří nejjasnějším plamenem. V této knize tedy jsem našel slovo asiatická. Hle, co v ní píše Gorkij:

„Surovost je ruským lidem vlastní... Od války žijeme v těžkém snu, zesurověli jsme, zešleli jsme... Už před bolševismem ulice ráda bila; nikde se nebije tak horlivě jako v Rusku... Ruský národ je náchylný k anarchii, pasivní, ale krutý, když má vládu, je úžasně nepřístupný humanitě... Rusové jsou odporně krutí i nepochopitelně dobrodružný národ... Jak změnila bolševická revoluce zvířecí ruský mrav? Surovosti, které se nyní páší, dějí se „jménem proletariátu“: „ale je to jen vítězství zvířecího mravu, propuknutí asiatické, která v nás hníje... Dosud nezmizelo nic starého ani mírného... Jen fyzická síla se přemístila: není zákeřnějšího jedu než moc nad lidmi... Život dnes řídí lidé ve stavu nepřetržité prchlivosti a podráždění.“

To je tedy ta ruská asiatická, kterou mají v sobě stejně praví jako leví. Nechtěl jsem vynalézat speciální levou ruskou asiatickou. Zdá se mi, že po citování tohoto svědectví Maxima Gorkého zasluhuji od tří českých komunistických časopisů omluvu, nebo že aspoň vynadají Maximu Gorkému aspoň tolik jako mně. Neboť, pánové, kdo to slovo asiatická vynášel, je ještě více vinen než ten, kdo je po něm jen opakoval, sveden jeho zlým příkladem.

Položil jsem v čelo tohoto článku dva citáty. Není-liž pravda, podobají se sobě jako vejce vejci. A jak by se také nepodobaly: Goering to téměř doslovně opakoval po Leninovi. Nečekaný žák se to našel. Kde jaký evropský tyran a tyránek chodí se k ruským bolševikům učit nejen teroru, nýbrž i způsobu, jak jej omlouvat. Nepopírám nic z toho, čím ruský komunismus pracuje o zlepšení světa. Po té stránce srovnávat Stalina s Hitlerem bylo by možná i urážlivé: hitlerismus je svou podstatou švindl a nezbuďe po něm nic než mnoho zápachu, kdežto sovětské Rusko způsobem už nezvratitelným přispělo k pokroku světa. Ale ruská revoluce je jako ruská polévka ščí, o které před osmdesáti lety referoval svým krajanům užaslý Francouz Melchior de Vogüé: plavou v ní věci výtečné i hnusné. Ani deset českých komunistických časopisů neodvrátí nás od toho, abychom dobré věci na ruské revoluci chválili a špatné haněli. Vedle dobrých věcí vniká do Evropy z bolševického Ruska také špinavá vlna surovosti a vlčích zvyků. Klidné, mlaskavé Hitlerovo a Goeringovo vraždění nebylo by možné bez ruského příkladu a bez bolševických polemik proti humanitě. Bolševici pomáhali vytvořit ovzduší a psychologii hitlerismu. Opojení svou mocí, posmívají se tam humanitě, kde mají vládu. Ale němečtí komunisté a dělníci nebyli by tak rozhodně vraždění, kdyby bolševism nebyl mnoho na to vynaložil, aby Evropu odnaučil rozpakům před zabíjením. Co je to? Nic jiného než pokračování ve válečné psychologii a krutosti. Bolševism vznikl z války a dosud nese na sobě stopy svého původu. Vykládá mnoho o teorii násilí: hlavní důvod je však, že dosud neodvykl válečné brutalitě; zabíjí ze zvyku zabíjet, i kde toho naprosto není třeba.

Mluvit s komunistou o popravách, které provádí moskevská vláda, je jako křičet na sebe skrz tlustou zeď, nebo jako mluvit s bytostí s jiné planety o hře v šachy. Nedorozumíš se. Hle, co píše „Rudé Právo“:

„Nemůžeme si vzpomenout, jaké stanovisko zaujímal F. Peroutka, když před lety byli v Německu popraveni masoví sexuální vrazi: Haarmann a Kürten. Měla právo společnost se bránit proti těmto asociálním nenapravitelným lidem, necenit si jejich lidského života, který ohrožoval lidský život tisíce jiných nevinných lidí? Zajistě měla. Ostatně instituce trestu smrti existuje skoro ve všech státech, a nesluší demokratu Peroutkovi rozčilovat se nad existencí této instituce.“

Tak tedy poprava Haarmanna, který, pokud vím, zabil asi dvanáct žen, a Kürtena, který zavraždil přes dvacet žen a dětí, je totéž, jako když nějaká vláda prostě pobíjí své politické odpůrce. Ostatně není ani dovoleno člověku, který se drží pravdy, srovnávat soud nad těmito vrahy s paskvilem soudu, který rozhoduje nad životy v Moskvě: přelíčení s německými sexuálními vrahy trvalo po každé mnoho dní, byla vyslechnuta sta svědků, vina byla nezvratně prokázána. Tak se vynáší trest smrti v Evropě. Jinak v ovzduší asiatické: moskevští muži, kteří si pro tento případ usurpovali důstojný název soudců, se usnášeli v tajném líčení, k němuž nebyli připuštěni ani obžalovaní, ani jejich obhájci, ani žádní svědci; soudcové mohli vzít za prokázáno, co chtěli, žádnou nevinu není možno před takovým soudem dokázat. Proto se vzpíráme mluvit o trestu smrti v Rusku. Mluvíme prostě o zabíjení, a jsme mnohem blíže pravdě. Není to ani zabíjení vinných: je to zabíjení rukojmí — opět válečný to zvyk. Není to trest smrti, je to státem prováděný lynch.

Engels, jedna z největších komunistických autorit, napsal: „V témže poměru, v kterém proletariát v sebe pojímá socialistické a komunistické prvky, v tom poměru bude revoluce ztrácet na prolévání krve, pomstě a zuřivosti.“ Jak máme rozumět tomu, že ruská revoluce tak snadně a lhostejně dosud prolévá krev jako v prvý den? Není v ruském proletariátu dosud dosti socialistických a komunistických prvků? Nebo jest už, ale je v ruských vůdcích ještě více z prvků Pugačeva?

„Tvorba“ píše: „Kolik kapitalistických států přálo by si mít tak nepočetnou opoziční skupinku?“ Ale St. K. Neumann píše: „Pranepatrná je to oběť, bylo-li jí zabráněno krvavému pokusu o občanskou válku.“ Čemu máme tedy věřit o situaci sovětů? „Tvorba“ a Neumann nemohou mít současně pravdu, neboť nepočetná opoziční skupinka nemůže vyvolat krvavou občanskou válku uprostřed spokojenosti drtivé většiny. Byla-li to opravdu nepočetná skupinka, oč zbytečnější a asištější bylo ji pobíjet, oč více zde působil mechanický návyk zabíjení! Říká se nám, jak silno je dnes sovětské Rusko — buď není a neví si jiné rady s opoziční než ji povraždit, nebo zabíjí prostě z vrozené mu asiatické, jak jsme už napsali.

Že se člověk nemá lehkomyšlně zabíjet, o tom ovšem není možno podat žádné důkazy, poněvadž je to otázka morální, a tak komunistické časopisy i dále budou si moci mluvit co chtějí, třeba zase o Haarmannovi a Kürtenovi, což se nám zdá vrchol podvodu v debatě. Každý z nás ví, jak i o faktech je těžko polemizovat — oč nesnadnější ještě je polemika o věci morální! A oč lehčeji se tu ukryje poražený do houštiny pouhých slov!

F. Peroutka.

## p o z n á m k y

### Uspokojení Italie — i Evropy

Podstatným ziskem Lavalovy cesty do Italie je daleko více než nějaká místní nebo časová dohoda, byť o předmětech sebe důležitějších: je to psychologický obrat, osvobození Italie od toho komplexu, který po válce otrávil její duši a nutil ji stavět se do pózy uraženého a radikálního opozičníka. Vyšla z války neklidná a nespoko-

jená. Její niterný stav byl mnohem bližší stavu států poražených než vítězných. Nebezpečí bolševismu bylo tu také nejakutnější. Proč to vše? Itálie nesehrála ve válce a pak i na mírové konferenci tu roli, kterou si přála a na níž měla nárok. Nedosáhla toho, co chtěla a co má, dokonce písemně, slíbeno. A zkrátka nedopadlo to tak, jak si to představovala. V boji narazila na přírodní překážky, v Tyrolsku a v Istrii, jejichž přemáhání vyžadovalo docela jiných vlastností než má její vznětlivý — a tenkrát ještě v masách národně a politicky neuvědomělý — lid. Při vytváření míru pohlíželo se na ni, jednak důsledkem toho, jednak vinou neobratného a vůbec nevýznačného zastoupení, hlavně však proto, že mravní a politická scenerie se od roku 1915 do roku 1918—19 úplně proměnila, jako na otázku vedlejší a faktor druhého řádu. Když válka začínala a Itálie se přidružovala k Dohodě, šlo ještě o dělení států a mocenských sfér, když končila a Itálie se hlásila o kořist, šlo o osvobození národů a uznání hotových situací několika revolucí. Itálie dostala znamenité zisky: Esmener, Trbiž, Terst, Zadar, Valonu, později i Monte Negro (slovinský Sněžník) a Rijeku, daleko více než co bylo její „zřetelnou národnostní hranicí“, podle čtrnácti bodů Wilsonových, ale co to bylo platné, když Dalmácii nedostala, Jadran se nestal „mare nostrum“ a hlavně: když vznikla velká Jugoslávie. Itálie představovala si budoucnost jako naprostou převahu na celém jihovýchodě, kde bude jedinou velmocí. Krom toho se svým koloniálním rozmachem byla odkázána na oblast bývalé říše otomanské — a zde jí vzniklo nové, mladé, malé, ale silné křesťanské Turecko, které přivedlo záhy řecké i italské sny docela ad absurdum. Angličani a Francouzové se však zatím už odškodnili v oblasti světa arabského, jako si sebrali i celý koloniální majetek německý! Kocovina v Itálii byla pochopitelná — i to, že se všechna vina přičítala vládnoucí liberální demokracii, která byla „jen nohsledem Anglie“ a „opíčila se po Francii“. Zde je původ fašismu.

Nacionalistický dělnický vůdce Mussolini přivedl ke slovu, a potom k vládě, docela jiné vrstvy a metody, uviděli jsme docela jinou Itálii, jejíž rysy nám nebyly ani za mák sympatické a jejíž snahy čelily přímo proti nám — samozřejmě — neboť my, kteří jsme měli ještě tu drzost semknout se k Malé dohodě byli jsme jako balvan v cestě Itálie na Balkán a do střední Evropy.

Náš poměr — a poměr francouzsko-italský — nebyl tudíž přívětivý. Potýkali jsme se přes deset let prude a ke konci hůř než na začátku — ale otrkali jsme se. Dnes jsme se naučili navzájem správně se odhadovat a také oceňovat, vážit si jeden druhého, přes všechny rozdíly doktrinární a politické, které jsou a zůstanou mezi námi. Co je však nejdůležitější: Mussolini vrátil Itálii její sebevědomí a učinil z ní teprve velký, jednotný, uvědomělý a ukázněný národ. Tím se také teprve stala vhodným a spolehlivým partnerem v jednání. Zbavila se svého pocitu urážky a znehodnocení, svého pocitu méněcennosti a vyděděnce. Zásluha Francie a zejména nyní Lavalova na tom není poslední. Laval dovedl konečně přijmout Itálii a Mussoliniho takovou a takového jací jsou, dovedl z nich udělat opravdu rovnoprávné mocenské partnery, přizpůsobit se jim na tolik jako je přizpůsobil sobě. Nežádal, aby Itálie cokoli zapřela nebo jakkoli se pokořila. Vzdal jí naopak všechny počty, zejména počtu oficiální návštěvy ke konferenci, týkající se nejdůležitějších evropských otázek, nejen franko-italských otázek, a trvajících několik dní. Jen tak, že opatřil Itálii hlavně morální dosti učinění, mohl z toho Laval vyjít materiálně poměrně tak lacině — 100 tisíc km<sup>2</sup> saharského písku a 1 tisíc km<sup>2</sup> somálského pobřeží — a získat takový úspěch ve střední Evropě jako je italská resignace na rakouský protektorát a bojovný revisionismus. Ať již diplomatické akty, které se teprve vyrobí, budou vypadat jakkoli, pro naši věc a pro věc míru je rozhodující, že Itálie napříště nebude vystupovat mezi nespokojenými a tudíž s nimi, nýbrž, že dosáhla uspokojení, vyřídila svůj zvláštní problém a svoji „nemoc“ a chce na příště býti mezi spokojenými a s námi.

Rudolf Procházka

### Komentář o Hodáčovi

Pan poslanec dr. Hodáč mluvil v úterý 8. ledna na veřejné schůzi v Karlíně a vyslovil tam několik vět, jež zasluhují, aby byly pro další pamět zaznamenány. Činíme tak a přidáváme zároveň svůj komentář.

„Od doby velkého zápasu Mladočechů nebylo v našem národě tak živelného hnutí, jakým je národní sjednocení“, pra-

vil na příklad řečník. — K tomu třeba poznamenat: že Hodáč vzpomíná právě na Mladočechy, není náhodou. Hodáčova vzpomínka ukazuje, že je mezi mladočestvím a nynějším „národním sjednocením“ hlubší spojitost, než je obyčejně v kružích tohoto sjednocení ochota připustit, a že dnešní kartel národní demokracie a ligy není nic jiného, než obnova starodávného mladočeství. To úzké příbuzenství ovšem usvědčuje z nepravdy další Hodáčovu větu, již budeme citovat:

„Nové je vždycky nepřítelem starého“, při čemž se novým míní strana Hodáčova a starým ostatní strany koalici. Představte si — mladočeství, směr starší než všechny naše ostatní strany, a nové! Noví, bujni a celí ještě pokrytí pelem mladosti jsou Kramář, Stříbrný, Mareš a ovšem Hodáč, všichni ostatní českoslovenští politikové pak jsou starí, odbytí, byvší. Z cesty, vy všichni koalici plesnivci, ustupte těmto čtyřem jinochům v rozpuku mládí!

„Naše síla jest silou myšlenky“, pravil dále dr. Hodáč a hned se chvályhodně pokusil vysvětlit, v čem ta myšlenka záleží: „Máme trojí cíl: 1. práci a zápas za vzrůst národního sebevědomí a sílu národního státu, 2. práci a zápas proti bídě a nezaměstnanosti a za hospodářský rozkvět, a 3. práci a zápas za nápravu veřejného života potlačením nadvlády politických stran nad zájmy národa a státu.“ — To jsou ovšem velké a obecné cíle. Veřejnost však spíš zajímá, jakými prostředky k nim chce oposice dojít. Po tom se už dlouho ptáme marně. Co se tkne bodu prvního a třetího, viděli jsme ukázkou oněch prostředků v listopadu minulého roku na pražských ulicích a na další podobné ukázky už nejsme zvědaví. O věci nejdůležitější, totiž o prostředcích k dosažení bodu druhého, pak nám podnes není nic známo. Hic Rhodus!

Jiná věta: „Jenom velká síla mravní může dát národu sílu a budoucnost.“ — V národní demokracii, krátce konstatujeme, projevila se touha po mravním posílení spojenectvím se Stříbrným.

Ale teď něco pikantního. Hodáč se dovolává — Roosevelt! V této věci jsme ochotni ho vzít za slovo a očekáváme, že se v nejbližších dnech s bouřlivou a živelnou naléhavostí, jaká náleží nespoutané elementárnosti jeho opozičního hnutí, vysloví po Rooseveltově příkladu pro zavedení průmyslových kodů, pro zkrácení pracovní doby a pro zvyšování mezd.

Teď však něco přímo sensačního: „Jsme proti bezpracným důchodům vznešených zahalečů.“ — Tohleto zavání už velkým socialistickým radikalismem, ne-li bolševictvím a petrolejnictvím. Přátelé, děje se velká věc! Funkcionář Svazu průmyslníků vypovídá válku vrchním deseti tisícům, bankéřům, rentierům, stříhačům kuponů a — sobě! Neboť i on je toho času požívávacím jakéhosi bezpracného důchodu, jehož nemalá výše byla nedávno přesně zjištěna. Tomuto útoku a počínání tedy beze všech výhrad hromové zdar!

Třeba se ještě zmínit o Hodáčově programu zahraničním. Byl na oně schůzi formulován touto lapidární sentencí: „Jsme pro velký slovanský blok.“ — Výborně! Spojenectví s Jugoslavií už máme, v tom ohledu tedy nečeká pana poslance žádná práce. Ale jděme dále. Protože v kružích jeho strany se sovětské Rusko nepovažuje za slovanský stát a protože počínající dorozumění s ním je podle ní hanba a zrada, musíme očekávat, že se působností národní demokracie v nejbližší době podaří obnovit v Rusku dřevně slovanské samodržaví, nebo, ne-li to, aspoň vládu kadetů. To bude základní kámen Hodáčova velkého slovanského bloku. Dále bezpečně očekáváme, že se Hodáčovi podaří způsobit radikální změnu názorů v Polsku, takže nám tento další slovanský stát padne s velkým nadšením do náručí. A konečně spoléháme, že vyhladí všechny vzpomínky na válečnou porážku v Bulharsku a že přiměje i tuto zemi, aby vstoupila, ne-li rovnou do Malé dohody nebo do „velkého slovanského bloku“, tedy aspoň do balkánské unie. Hodáčův zahraniční program je summa summarum velkým a nadějným slibem. Budiž i jemu zdar a sláva.

Nakonec nesmíme přejít mlčením program kulturní. I ten je docela stručný a jasný: „Proti kulturní malosti na levici i na pravici chceme návrat velkých dob velkých mužů.“ — Tohleto už není jen čin národní, nýbrž všelidský s dosahem světovým, čin, jenž roznese slávu našeho jména po všech místech obou polokouli. Rozumíme totiž této větě jako slibu, že Hodáčovo, Stříbrného a Marešovo sjednocení se stane jakýmsi semeništem genů, objevitelů a talentů vědeckých, literárních i uměleckých. Až se nám tají dech, když pomyslíme, jak tato skvělá generace povznese svým vystoupením slávu našeho jména až ke hvězdám.

Z. S.

## Integrální nacionalismus a jeho hrdina

Abychom viděli, jaký je ten národně-demokratický nacionalismus bez přetvářky a ve svém nejvlastnějším jádře, musíme mít šestí přistihnouti jej v nestřežené chvíli. To se nám podaří nejlépe ve sloupcích některého venkovského listu této strany, neboť redaktoři oměch všelikých zapadlých týdeníků jsou méně ostražití, a směje je lze uvidět v nedbalkách.

Takovým drobným tiskovým národně-demokratickým podnikem jest domácký „Posel od Čerchova“. A v nedávném, předvánočním jeho čísle se nám dostalo pod čarou opravdu kabinetní úkázky našeho integrálního nacionalismu. Článek, v němž se to stalo, se jmenuje „Ozvěny, které čekejme“. Líčí se v něm osudy mladého jihočeského statkáře Beneše, ze kterého autor — přes toto jméno — udělal hrdinu české národní myšlenky, jak ji rozumí národně-demokratický nacionalismus. Na tomto Benešovi autor chce dokumentovati, jak ten dnešní režim, to „nadbíhání Němcům“, drtí národní uvědomení takových národně-demokratických heroů.

Historie opravdu dojemná: Pan Beneš byl majitelem statku ve smíšeném území. Jeho otec byl legionářem, ale zemřel už v r. 1920. Matka byla Němka, která sice „z lásky k choti ulámala všechny hroty své výbojnosti“, a připustila, aby mladý pán byl vychován v českých školách. Jenže dlouhá nepřítomnost otce způsobila, že Beneš mladší byl jen vlažným Čechem a nestaral se o národnostní třenic. Nechápal hned, že otec vstoupil do legie bez přinucení; a teprve, když smrt otce — a ovšem i úspěch věci, pro kterou otec bojoval — jej přesvědčil, že může býti na tatínka hrdý, vzroste v něm s tímto pocitem i láska k národu, který této oběti byl schopen. Rozmluva s umírajícím otcem z něho učiní bojovného Čecha. Založí Národní jednotu, vymáže několik menšinových škol v okolí.

Pravda, přicházejí naň, jak čas běží, pochybnosti, je-li v této republice všecko v pořádku. Nějak moc se v okrese po válce rozmáhá zločinnost; v čelo obcí jsou voleni lidé, kteří neplatí daní, a kteří — aspoň podle názoru mladého statkáře — nešetří obecními penězi. „Byl přitelem demokracie, ale demokracie silně,“ praví nám o něm autor, aniž by ovšem vysvětlil, co pan Beneš ml. považoval za silnou demokracii. Patrně to tehdy tento hrdina sám ještě nevěděl, a ujasnil si to v sobě teprve tehdy, až — rozmrzen poměry svého Vystřkova — dal se do cestování. Jel do Německa a „slyšel hrdá slova lidí — vojáků, sice zfanatisovaných, ale stavicích vždy zájem státu nad svůj“ a „cítil, že německé velikášství je mu bližší než temnotou tápající demokracie“. Psal tedy varovné dopisy „nahoru“, ale ti „nahoru“ ho „neposilnili skutkem ani naději“. „Zato urážlivě promluvil Mánes“. (Čtenář marně vzpomíná, co to ten zatrolený „Mánes“ promluvil, že pan Beneš mladší, do nedávna ještě národnostně ani ryba ani rak, byl tak nacionálně pobouřen.) Pak přišla aféra se státní vlajkou v Mnichově. Noviny se plnily vraždami. Nedobytné pokladny byly rozbíjeny. Řady četníků řídly, neboť byli zabíjeni ve službách „humanity“. Nezaměstnanost stoupala, a s ní úměrně podpory za nic dělání. (Čtenáři, zde máš vsutku mistrně a v kostce podanou psychologickou motivaci fašistického nacionalismu, se vším tím hysterickým přeháněním ojedinelých případů, a se vši lajdáckou povrchností!) Pan Beneš kromě toho tržil i osobní porážky, neboť jeho geniální národně-politické podněty narážejí na neporozumění u samých členů obranných jednot: tak na př. neporázil s návrhem, aby honebním mezníkem na místě dosavadního 1. listopadu byl napříště 28. říjen; nějaký český hraničářský socialista, který honebním věcem beztoho nerozuměl, mu na to namítl, že prý taková maličkost nestojí za to, aby se pro ni dráždili Němci. A pan statkář nejprve vzplanul spravedlivým hněvem z tohoto nadbíhání, ale v zápětí ochabl a řekl si, že to tedy znamená porážku, a nač se dále bít. Pak přišla aféra insignií, a mladý Beneš zase oživil: „Konečně se probouzí,“ řekl si. Potom ale četl prohlášení spisovatelů, a poznal, že národ ve své nesvornosti jest právě tam, kde byl před 314 lety.

Nyní však musíme citovati doslovně:

„Hleděl otevřeným oknem ven k pohraničním lesům, odkud sem zaléhaly dunivé rány. Přivřel oči a jeho citlivé nervy mu přednesly tvrdý nástup prušácké péchoty za doprovodu Horst Wesselovy písně.

Ne, nechci patřiti k slabochům, abych se jim sám nestal! Několikrát se zavřenými pěsti si tuto výstrahu opakoval. Náhle mu hlas poklesl únavou a sízy ho polily. Vzpomněl svého otce. Když se vzpamatoval, počal plnití svoji knihovnu, maje po ruce seznam 67 spisovatelů. Všechny knihy těchto spisovatelů byly vyházeny a hned zabaleny, aby pu-

tovaly k těm, kteří je napsali. Pak s násilným klidem napsal národním obranným jednotám, že vystupuje, a podepsal se: Benesch.“

Takto se končí ona hezká povídka (při níž čtenář musí, mimochodem řečeno — máti mnoho pochopení pro špatnou češtinu pana Beneše; což by se dalo vysvětlit vlivem statkářovy německé maminky — proč to ale nezčeštil lépe vlastenecký pan autor povídky, či dokonce redaktor národně-demokratického týdeníku?) Pan Beneš se tedy stal Beneschem. Poněměl se, protože mu říznost zfanatisovaných pruských velikášů (jak jim sám říkával) imponovala více, nežli naše demokracie, literatura a umění. Nu, dobrá. Kdyby byl počkal ještě nějaký týden, mohl se dočkati založení Národního sjednocení pánů Stříbrného a Hodáče. Byl by v něm patrně zakotvil, a mohl se s toutéž orientací, s níž se vrátil do lůna německého národa, odkud vyšel po přeslici, uplatnit v řadách našeho integrálního a jediného československého nacionalismu.

Nestalo se tak; pan Benesch při příštích volbách nebude volit tuto stranu, nýbrž Henleina. Nebude už děti svých německých deputátníků posílat do českých škol, nýbrž bude patrně kluky a holky svých českých deputátníků nutit, aby chodili do školy německé, aby nebyli „národem slabochů“. Nebude dělníky své továrnícky pobízet, aby se organizovali v Národním sdružení, nýbrž zažene je do odborové organizace při Heimatfrontě.

Nu, bude dělat, co bude umět. Ale o to teď nejde. Nyní jde o to, jak z tohoto člověka národně-demokratický časopis dělá hrdinu nacionalismu. Že toto neurasthenické, třtinové, malicherné, povrchní národovství povyšuje na vzor národního uvědomění. A jde o to, že — třebaže by to na sebe neprozradili s upřímností tak neobratnou, stejnou představu o silném nacionalismu mají i pražští koryfeje „národní opořice“. Nacionalismus strážlivě a vytrvalé práce? Oddanost a věrnost národu za všech okolností, ať mně z mé lásky k němu plyne radost či zklamání, pochopení či nedůvěra? Ne, takový není nacionalismus mladého statkáře Beneše a jeho pražských spolubojovníků. Hrdina národně-demokratického týdeníku je do češtiny přeložený hankrajcler, který se ale nakonec zase přeloží do němčiny nazpátek. —es.

## Bez dorostu

V posledních letech orgány politických stran při přijímání nových novinářských sil ohlížejí se stále méně na to, komu ten či onen novinář sloužil včera nebo předevčírem. Tento zjev — mimo jiné — souvisí s tím, že strany nemají vlastního novinářského dorostu. Proto jsou nuceny hledati svoje novináře i v jiných politických farnostech a zavíratí oči před tím, že novinář, kterého přijímají, hájil ještě nedávno zcela jiný politický názor. Vidíme to u všech politických stran. Politické strany a jejich tisk nedovedly si vychovat vlastní novinářský dorost. Lidovci musili přijmouti novináře, který před tím nevynikal svým katolictvím. „Venkov“ přijal novináře, který před tím působil v tisku posl. Stříbrného; „Národní Listy“ přijaly novináře, který před tím působil ve „Volné Myšlence“. Tisk českých socialistů rovněž svoje novinářské síly nepřijímá ze svého dorostu, protože takového dorostu není; také tisk sociálně-demokratický nahlíží nutnost osobních změn, ale reformy jsou ztíženy tím, že tu není vlastního novinářského dorostu. Strany nedovedly včas si uvědomiti, že za generaci, která jest u práce, nutno připravovati již generaci, která by mohla nahraditi ty, kteří jednou odejdou. Nedovedly a nedovedou se starati o druhou garnituru, která by zaručila kontinuitu. Podceňovaly generační problém a následky se již začínají projevat. V. G.

## Beneš o hospodářské demokracii

Deníky otiskly dne 12. ledna rozmluvu, kterou poskytl ministr dr. Beneš redaktoru časopisu „Program“. Beneš v ní šťastně formuloval hlavní zásady toho, čemu se dnes říká hospodářská demokracie. Při kritikách hospodářského liberalismu upadá se dnes často do opačného extrému a v postátnovacím zápalu se zapomíná na to, že demokracie potřebuje určitou míru svobody ve všech oborech, tedy i v hospodaření. Nebezpečí, které se za tím skrývá, je na první pohled patrné — byrokratizm. Beneš je dobře postřehl a praví:

„Hospodářská demokracie především reguluje, diriguje a kontroluje, ale sama ve všech odvětvích nehospodáří; protože je demokracií, bude se vždy snažit ponechávati i v hospodářské oblasti potřebnou míru svobody a iniciativy, neboť ani hospodářství nemůže prospívat, je-li potlačena všechna svoboda.“

Tuto správnou zásadu třeba doplnit jen tím, že zachování svobody a iniciativy v hospodářství neznamená nutnost, zachovávat všude princip soukromého vlastnictví. Kapitalisté rádi straší tím, že zrušení soukromého vlastnictví zabije iniciativu, což ovšem není nic jiného, než neobratné maskování vlastních prospěchářských zájmů. Při dnešní organizaci, kdy kapitál už jen výjimečně náleží jednotlivcům a většinou společností, by bylo na čase, vymyslet nějakého jiného strážáka. Prakticky se jistě v ohledu iniciativnosti nic nezmění, bude-li vedoucí člověk odpověden státu a nikoli nějaké správni radě, která se stará hlavně o své tantiemy. Z. S.

## Hledají se kandidáti

V politických stranách se již hovoří o tom, jak budou vypadat kandidátní listiny pro volby do Národního shromáždění. Ve všech stranách se cítí, že kandidátní listiny tentokrát jest potřeba hodně pozměnit. Hůře jest však, zjistí-li poslanec a senátor, že tato změna — mimo jiné — bude i v tom, že jeho jméno se neoctne na zvolitelném místě. Tu dovede si opatřit „soulhas lidu“. Do sekretariátů docházejí obratem dopisy velmi horlivě žádající, aby X. Y. byl znovu postaven na vedoucí místo.

Co by poradil prostý volič politickým stranám při tomto sestavování kandidátek? Asi toto:

1. Provésti poctivě t. zv. omlazení ve vedení politických stran. Jest přirozeno, že na tom v prvé řadě má zájem politická mládež. Jde nyní o to, kdo má omladit politické strany v jejich vedeních. O lidi není nouze. Je mnoho mladých lidí — fysicky mladých lidí — kteří by ničeho neměli proti tomu, aby byli kandidováni. Ale jejich kandidování bychom se dostali z bláta do louže. Jsou to lidé, kteří fysicky jsou mladí. Ale tito oficiální vůdcové mládeže nebo mladí sekretáři nejsou oním materiálem, který by skutečně mohl vnést něco nového a něco živého do našeho politického života. Tito mladí — fysicky mladí — představují malicherné naše stranictví bez širších obzorů právě tak, jako generace starší. To není žádné řešení generačního problému, když místo staršího zaměstnance strany přijde mladší. Tito lidé mají za sebou mládež právě tak málo, jako lidé starší.

2. Jest potřebí kandidovati méně zaměstnanců stran, institucí — tak či onak — na straně závislých. Jest potřebí těmto zaměstnancům říci, že svoji vlastní práci mohou vykonati mnoho dobrého a že není potřebí, aby k své profesi připojovali poslanecký mandát. Je-li někdo šéfredaktorem listu, má velmi mnoho možností vykonat něco pro stranu. Přijme-li pak mandát, nemůže se věnovati dobře ani jedné práci, ani práci druhé. Jest chybou našich politických stran, že mandáty dávají jako přívazek k jiným funkcím. Mandát nesmí býti jen odměnou za práce vykonané pro stranu a nesmí býti funkcí, která jest spojena se židli toho či onoho. Naši poslanci si stěžují na přetížení prací. Dělaťi to však politické strany tím, že mandát dávají lidem beztak již přetíženým. Výsledkem jest, že poslanec se nemůže věnovati svému mandátu.

3. Jest potřebí odstraniti lidi kompromitované. Jest potřebí přestatí s tím: co by se řeklo, kdybychom X. Y. nekandidovali. Nic v celku by se neřeklo; nejvýše to, že strana dostala rozum a zbavila se člověka, který byl jen balastem.

4. Jest potřebí dbáti odborné kvalifikace poslanců. Někdo může býti dobrým sekretářem a velmi dobrým agitátorem. Ale kvalifikaci pro funkci poslance nemusí ještě míti. Nebude lépe, pokud politické strany neupustí od názoru, že mandát jest medaile, která se dává zasloužilým činovníkům strany. Může býti někdo velmi zasloužilým činovníkem strany, ale poslancem bude špatným, neboť nároky kladené na dobrého poslance jsou zcela jiné, než nároky kladené na dobrého funkcionáře strany.

5. Jest zapotřebí sestaviti kandidátní listiny tak, aby byly výrazem skutečné vůle voličů. To znamená, že mezi voličstvo a mezi ty, kdo tyto kandidátní listiny sestavují, se nesmí míchat nikdo, kdo má zájmy klikařské, osobní, kdo přeje tomu či onomu, kdo nemá rádo toho nebo onoho. Kolem politických sekretariátů a vedení strany jest nedýchateľné prostředí, kterému se vyhne každý, kdo má stranu skutečně rád. Všci totiž, že v tomto ovzduší se nejedná o prospěch věci, ale o osoby a osobičky, o vynášení jedněch a klepaření proti druhým, aby jejich váha byla snížena. Tu není jiné pomoci, než je ta, že sestavení kandidátních listin bude provedeno důsledně demokraticky; to znamená, že budou rozhodovati ti, kteří půjdou se svým volebním lístkem k urně. Je přirozeno, že při takovémto sestavování kandidátních listin zmizí mnoho těch,

které držely výkonné výbory a sekretariáty, ale kteří nemají důvěru širokých mas. Máme-li všeobecně, rovně, tajně hlasovací právo, musí býti tento princip uplatňován při sestavování kandidátních listin. V. Gutwirth.

## Pražské Elektrické podniky kupují obrazy a policejní ředitelství staví podzemní dráhu.

Sledujeme v novinách s velkým zájmem, jak obec a nyní její orgán, Elektrické podniky, napravují a dohánějí, co v pozornosti k umění bylo Prahou v minulých letech opomenuto. Jak kupují — hned za nějaký stotisíc — obrazů. A současně v novoročním čísle pražského deníku čteme projev předního úředního činitele policejního ředitelství: „... Praze hrozí v nejbližší době dopravní kalamita, jedinou záchranou je vybudování alespoň jedné tratě podzemní dráhy...“

Tedy hned na dvou místech úředních pozorujeme velký ruch. Jistě obecně potěší, že městský orgán dělá také něco kulturního, i když není to jeho povinností, a snad — z nadbytku síly — pořídí najednou hned celou galerii, co zatím policejní ředitelství už — v duchu — vidí, jak se v Praze postaví kus podzemní dráhy. Povzdychujeme si sice, že každý z orgánů by měl dost co dělat ve svém vlastním oboru. Jestliže z těch velikých sum, které představuje obrát Elektrických podniků, něco málo připadne také jednou našemu umění, nemůže škodit! Ovšem jiná a povážlivá věc je, že zatím co Elektrické podniky vybírají obrazy, ohlašuje policejní ředitelství stavbu podzemní dráhy.

Byla by to docela pěkná odvaha policejního ředitelství, ta podzemní dráha, jen kdyby to nebyla konečně věc obce pražské a — řekněme hned — tvrdý oříšek jejich El. podniků. Tam o něm dobře vědí, jen mu neříkají podzemní dráha, ale daleko méně nádherně d o p r a v a. A až jakkoli El. podniky ten oříšek rozlupují, podzemní dráha, zdá se, z něho nebude. Dobře, že policejní ředitelství si ještě pamatuje, že tato otázka byla předmětem veřejné soutěže, která byla na ni vypsaná 1930 mimořádně významnou událostí pro naši mladou vědu, obírající se mrtvým i živým organismem města a jeho dopravou. Bylo to ještě před krizí. V době konjunktury. Ale Elektrické podniky tenkrát nekupovaly obrazy, za to věnovaly tomuto problému pražskému a odměnám za jeho řešení veliké prostředky, nad milion korun, jistě ve správném vědomí, že třeba tu vynaložiti mnoho a že nelze šetřit náklady v otázce, kde v budoucnu půjde o sto až tisícinásobné náklady v milionech. Soutěž byla znamenitě obelána, namnoze pracemi, které užily úplně nových metod k řešení otázek, jakými směry a v jakém poměru ke vzrůstu města třeba počítat s dopravou a jakými prostředky ji zmocí. Obsah soutěže dal perotě víc jak rok úporné práce. Výsledek nebyl sice jednoznačný a neusměrnil naráz názor o budoucnosti pražské dopravy, kterými z prostředků ji vybudovat (tramvají, autobusy, regulaci, podzemní drahou, policejním opatřením atd.). O podzemní dráze však přinesl jedno určité: že ji navrhovala jen menšina projektů a že i ty návrhy, které s ní počítaly, se v jejím řešení a odůvodnění velmi rozcházel a neprokazovaly její nespornost. Avšak ideový a podnětný výnos soutěže byl veliký a byl uvítán jako základ k dalším krokům. Měl být zpracován Elektrickými podniky a nelze o tom pochybovat, že se tyto věci zabývaly a stále zabývají. Ovšem veřejnost by jistě další zprávy, jaká tedy ta doprava bude, co se připravuje, i vedle zprávy o nákupu obrazů, velmi uvítala. Elektrické podniky by si také Pražany ještě více naklonily, kdyby daly naději, že nedostatky pražské dopravy, jež jsou patrné, i když v krizi netrpí přepětím, budou v dohledné době a zvláště konečnou úpravou zlepšeny.

Proto bylo jistě divným překvapením u všech, kdo o věci vědí, když rozlehl se z policejního ředitelství, že bude naprosto nutno stavět podzemní dráhu! Zalekli jsme se, že snad těžký problém byl zatím už rozřešen nebo že snad policejní orgán sám přišel velmi jednoduše na to, „jak“ to má být, když tolik techniků s problémem tak těžce zápolilo a dosud zápolí a nikoli vždy vítězně. Proto musíme mít trochu podezření, že na místech, kde se tak rychle podzemní dráha staví, není známo patrně, jak to bylo a je těžkou otázkou a jak efektní nerozmyšlená slova jsou málo na místě. Jsou možná jen proto, že soutěž nebyla vlastně publikována. Bylo by bývalo nutno, aby její výsledek byl odevzán veřejnosti v rádné publikaci. Měla by veliký význam, neboť má-li být o pražské dopravě rozhodnuto, nelze to dříve, nebude-li soutěž také forem technické veřejnosti absolvoována. To je, co radost ze zakoupených obrazů ztrpčuje. Přišly-li po soutěži zlé časy, bylo lze omlouvat, že výsledek soutěže nebyl hned vydán, nyní

však jsou peníze na obrazy, ač nebyly před tím na technické dílo zcela ojedinělé i na světovém fóru. Je patrné, že i nyní je publikace třeba jako otevřeně informace pro veřejné mínění — ba i pro policejní ředitelství.

Kdyby tato publikace zde byla, patrně by mnozí, kterým je věc zcela snadná, se o ní tak lehce nevyjadřovali. Neboť konečné řešení není jisto — pražskou dopravu je možno řešit dopravními prostředky v různé součinnosti a kvantitě — ale konečný efekt, náklad na řešení problému, není vedlejší, nýbrž rovnocenný ostatním momentům. Jaká škoda, že policejní ředitelství, řeší-li pražský problém tak nepochybně, hned nezařadilo příslušnou položku do rozpočtu obce pražské, vzhledem k jeho o maličkosti jedné nebo dvou miliard. Neptájte jistě o to, kterým našim nejoblíbenějším dopravním koníčkem budeme jezdit a nutit Pražany jezdit, tak rychle a draho, což je totéž — a na které řešení obec nejméně, tedy zase obyvatelé — budou v dopravě doplácet. Neboť technicky nejlépe vybavená města — a technika by to dovedla pohádkově — objednejme si to jen u našich strojů! — mohou být nesmyslem, nemožností, budou-li drahá a nehospodárná, zatěžující produktivní život města. Podzemní dráha, která už zase a s takovou lehkou myslí se v Praze staví, nemůže být jen večerníkovým efektem, ale vážným hospodářským problémem. Kdyby ona publikace existovala, bylo by širě známo, že jediná větev podzemní dráhy o sobě je dopravní nesmysl, že celá soustava podzemní dráhy by stála miliardové sumy, že by neostavila pražský problém, který je ve zvláštní složitosti terénu, nestejném osídlení a že je tu ještě řada jiných možností, úměrnějších pražským poměrům a levnějších, jimiž, zdá se, Praha vystačí a hlavně bude muset vystačit.

O pražské dopravě se za krize nepsalo, ale zdá se, že bude nutno znovu psát. Zatím nelze opakovat nic než to, že i palčivý dopravní problém a oblíbená pokroučka mnohých, podzemní dráha, není víc než detailem v hospodářském plánu výstavby Prahy, který musí být v celku řešen; a že Praze je zapotřebí daleko dříve kanalizace, vodovodu, dlažeb, chodníků, čištění města, zdravotních opatření, osvětlení — ba i bezpečnosti — a teprve potom a na konec — až to všechno bude mít — podzemní dráhy. Čili bylo by lepším osudem, kdyby Pražan byl připraven o pýchu podzemní dráhy a musel snad i pomaleji se dostat do biografů na Václavském náměstí, ale za to nemusel šetřit vodou, neumíral víc, než je třeba, na tyfus, neutonul v blátě, ani nelámal si na dlažbě nohy. Lze doufat, že snad zatím — určitě však letos a ani v příštích letech — z temperamentního podnětu policejního ředitelství ke stavbě podzemní dráhy nedojde. A že netřeba se bát ani dopravní katastrofy.

P. J.

### Jak se u nás připravují zákony

Sotvaže byl urovnán mzdový spor v kladenských železárnách, hrozí na Kladensku vážný spor pro oznámené výpovědi 2000 horníků. Kladenská těžařstva žádají citelné snížení hornických mezd a doufají, že si slevu vynutí hrozbou rozsáhlého propouštění. Zprvu se zdála situace pro horníky příznivá. Jejich vyjednávači se spoléhali na vládní nařízení, které bylo vydáno podle zmocňovacího zákona proti zastavování provozu továrních podniků a proti hromadnému propouštění. Ale tu najednou namítili zaměstnavatelé, že se nařízení nevztahuje na podniky horní. A vskutku. V nařízení se mluví toliko o podnicích „továrních“. Ať stylistickým nedopatřením či něčím úmyslem byla vyloučena velká skupina zaměstnanců z ochranného opatření, jemuž se připisoval nemalý zásadní význam. Bylo z toho na Kladensku ovšem nesmírné zklamání.

Není naší věcí pátrat, či vinou došlo k trapnému překvapení, které postihuje existenci 2000 rodin. Ale je třeba se zamyslet nad způsobem, jakým se u nás připravují zákonné zásady. Umluví se zpravidla spěšně v malém okruhu zájemců. Zákony a nařízení jsou u nás vyráběny jakoby v šeru kouzelnické kuchyně, do níž smí vkročit jen několik zasvěcených. Výsledek pak bývá opravdu kouzelnický — na denním světle pobledne nádherná efektní osvětlení a kouzlo vyprchá. Je v paměti nezdár pokusu o regulaci margarínové výroby, nezdár rovný blamáži. Většina takovýchto nedopatření by nemusela vzniknouti, kdyby připravované zákonné opatření prošlo ostrým světlem veřejné rozpravy a kritiky. I tu je třeba více skutečné demokracie.

Případ je však zajímavý ještě s jiné stránky. Na přípravě nařízení byly zajisté účastny koaliční odborářské ústředny. Sotva by bylo možné podobné překvapení, kdyby mělo odborářství zkušené právníky. Tu se mstí primitivnost našeho odbo-

rářství, které stále nechce pochopiti, že s prostředky z počátku století se nevystačí na složité moderní otázky. Odborové organizace a jejich ústředny jsou dnes uznanou složkou veřejného života. Mají tedy povinnost dostáti svým úkolům podle požadavků doby. Byla by to už pěkná řádka podobných klopýtnutí v zaměstnaneckém zákonodárství. Počítí bychom mohli hned u zákona o závodních výborech, kde nešťastné slovo „výroba“ vyloučilo z působnosti zákona obchodní podniky. Nepatrně na pohled slovo mívá v právním světě ne-do-zírné následky. Na to by mělo naše odborářství více pamatovati v zájmu svého členstva. Taková chyba se pak někdy dlouho a těžce napravuje.

ld.

## politika

Zdeněk Smetáček:

### Hitlerův zahraniční program

Než padne rozhodnutí v sárské otázce, které patrně určí další směr německé zahraniční politiky, podívejme se, jakými cestami se tato politika posud brala. Vyjdeme při tom z jejího programu, jež položil Adolf Hitler ve své knize „Mein Kampf“.

Posledním cílem Hitlerova programu je spojení všech německy mluvících lidí v jednom státě. V oficiálním programu jeho strany je to formulováno takto: 1. Žádáme spojení všech Němců podle práva sebeurčení národů ve Velkém Německu. 2. Žádáme rovnoprávnost německého lidu s ostatními národy, zrušení mírových smluv versailleské a saint-germainské. 3. Žádáme zemi a půdu (kolonie) k výživě svého lidu a k usazování svého populačního přebytku.

Spojit všechny Němce v jednom státě konkrétně znamená připojit k nynější německé říši nová území. Při tom Hitler netouží po hranicích z r. 1914. Ty prý byly náhodné, nevýhodné strategicky a nezahrnovaly v sobě jenom Němce a všechny Němce. Tato zásada dává Hitlerovi jistou pružnost v jednání se sousedy, jak jsme to viděli na dorozumění s Poláky. Na druhé straně jsou ovšem Hitlerovy plány velmi náročné, a jejich původce se nezastává před námitkou, že při jejich uskutečňování některému jinému národu ukřivdí. Je vyznavačem zásady, že síla tvoří právo, a proto mu jde jen o to, aby jeho národ byl co nejsilnější. Výslovně podotýká:

„Zejména také nejsme ochrannými policisty pověstných ubohých malých národů, nýbrž vojáky národa vlastního! Cíle německé zahraniční politiky bude podle Hitlera dosaženo, až bude za nelych sto let na tomto kontinentě žít 250.000.000 Němců, a to nikoli natlačených na sebe jako tovární kulíové, nýbrž jako sedláci a dělníci, kteří si svou práci budou navzájem pomáhat k životu!“

Jaké prostředky doporučuje Hitler k dosažení tohoto cíle? Odpověď je snadná: jakékoli. Při volbě prostředků rozhoduje u Hitlera jen jediná otázka — zdali to, co se volí, prospívá vytčenému cíli. Prospívá-li, budiž toho užito, ať je to cokoli. „Stranická, náboženská, humánní a vůbec všechna ostatní hlediska při tom naprosto odpadají,“ podotýká Vůdce. Lze říci, že se u Hitlera v přebujelé míře jeví jen to, nač už dávno stůně všechen německý veřejný život, totiž příkré oddělování morálky soukromé a veřejné. Co by sotva připustil v poměru jednotlivce k jednotlivci, beze všeho německý politik připouští v poměru národa k národu. V mezinárodní politice je podle této teorie dovoleno prostě všechno.

Svůj všenněmecký program si Hitler dělí na etapy. Má-li být k nynější říši připojeno všechno zahraniční Německo, předpokládá to postupné rozložení a přemožení několika sousedních států, a to se nemůže stát najednou. Zahraniční sousedenci nebudou do říše přivedeni papírovými protesty,

nýbrž „durch ein schlagkräftiges Schwert“. Tento meč musí být napřed ukován doma, to znamená: říše musí napřed vnitřně zesílit. Prozatím je úkolem zahraniční politiky, aby jí k tomu zajistila potřebný čas, aby jí našla spojence ve zbraní a opatřila klid. Vzpomeneme-li výše uvedené zásady, že všechny prostředky jsou dovoleny, pochopíme, že je dovolen německé zahraniční politice i klam a ujišťování mírem. Doplňme-li si to zprávami o usilovném německém zbrojení, nemůžeme se divit, tvrdí-li mnozí, že Německo skutečně postupuje podle tohoto programu a že všechny mírové projevy jeho vůdců jsou jenom promyšlenou šalbou. Můžeme k tomu dodat jenom tolik, že je to šalba velice naivní, jestliže na sebe už napřed Hitlerovou knihou všecko pověděla. Ale Němci sami už jistě s dostatek poznali, že nejhlubším zdrojem nedůvěry k jejich slovům a největší překážkou dorozumění se sousedy jsou zásady, jež Hitler vyslovil v knize „Mein Kampf“.

## Jak si Hitler vybíral spojence.

Po vylíčení obecných zásad Hitlerovy zahraniční politiky se podíváme, co z těchto zásad vyšlo, když jich bylo užito na poválečnou situaci evropskou. Hlavním Hitlerovým pocitem v době, kdy psal svou knihu, jistě byla touha, pomstít se Francii. Spekuloval v tomto ohledu na rozpor zájmů francouzských a anglických a spoléhal na klasickou linii anglické zahraniční politiky: nenechat příliš vyrůst žádnou mocnost na pevnině. Hitler podle toho dovozoval: porážkou Německa vlastní Britanie ničeho nedosáhla, protože tím automaticky vzrostla moc Francie k dominujícímu postavení. Proto se teď Anglie zase musí obrátit proti Francii a podporovat Německo. Zájem Francie jest, aby Německo bylo rozdrobené, nesjednocené a tím i bezmocné, kdežto zájem Anglie je opačný — aby Německo bylo právě tak mocné, aby šachovalo Francii. Z toho závěr: Anglie je po válce přirozeným spojencem Německa. Neúprosným, smrtelným nepřítelem jest německému lidu jen Francie. Vysvětlení, proč je to právě Francie, spadá už do oboru hitlerovské mythologie — protože je spojena s židy a protože je rasově zkažená, ponegřena. Tím ohrožuje rasovou čistotu Evropy a musí být na hlavu potřena rasovým mesiasem — Němecem.

Druhý stát, který si podle Hitlera nemůže přát silné Francie, je Itálie. Jak to vypadá s tímto druhým latinským státem v ohledu rasové čistoty, Hitler nepovídá. Docela zřejmě hodil tentokrát rasové fantasie přes palubu a dává se vést jen konjunkturou dočasně mocenské konstelace. Z ohledu na Itálii také hned prodal tyrolské Němce — těch 200.000 lidí prý mu nestojí za to, aby se svářil se svým možným spojencem. Přednost má prý ostatních sedm milionů.

Skutečnost ovšem byla daleko za tímto lákavým obrazem anglo-italského spojení. Hitler to vysvětlil velmi prostě. Tito přirození spojenci o Německo příliš nestojí, protože je slabé. Slabost je příčinou solidarity nepřátel. Až bude zase silné, budou si ho ostatní státy vážit a vyhledávat jeho spojení. Dnes se snad už Hitler přesvědčil, že tomu je právě naopak: dokud bylo Německo slabé, podporovala je Anglie i Itálie. Jakmile však začalo harašit zbraněmi, odvrací se od něho jedna i druhá.

Vyúčtování s Francií však není Hitlerovi posledním cílem, nýbrž jenom východiskem větší zahraniční politické akce. Je to jakési krytí zad na cestě za dalším zvětšením „životního prostoru“. Hitler však netouží po koloniích — v tomto ohledu je rozpor mezi jeho knihou a citovanými body z programu strany — nýbrž po nějakém území v Evropě, které hraničí s říší. Kde je hledat? Tuto je Hitlerova odpověď: „Začínáme tam, kde jsme před šesti stoletími skončili. Zastavujeme věčné germánské tíhnutí na jih a na západ a obracíme zrak k zemi

na východě.“ Východní země, na níž spočinul zrak germánského proroka, je Rusko. Hitler si patrně představoval Rusko jako „prázdňou“ zemi, která by se ještě dala kolonizovat. Politicky spekuloval na rozklad bolševismu a na zmatky, které při tom vzniknou. Počítal, že s pádem bolševické vlády padne také ruský stát, a odtud ovšem nebylo daleko k myšlence, že by při tom Německo něco mohlo získat, eventuálně i se souhlasem západní Evropy, kdyby na příklad bylo pověřeno udělat v ruském zmatku „pořádek“. Odůvodnění oné naděje na pád ruského státu je hitlerovsky jednoduché: Rusové jsou slovanská a tedy méněcenná rasa, která si není schopna vládnout. Kdysi tam vládla třída germánské krve. Ta však byla v revoluci vybita, a po ní se zmocnili vlády židé. Ti se však dlouho neudrží a až zmizí, nebude v Rusku nikoho, kdo by byl schopen vlády. Potom tedy bude řada zase na Němcích. Hotovo.

Jak je na první pohled vidět, stůně celá tato koncepce smrtelnou nemocí — naivním diletantismem. Je to dílo nekritického samouka, který — třeba nebyl bez nadání — upletl z nespořádané četby mnohých knih prostý, ale docela neživotný program. To neznamená, že by v něm všechny detaily byly nemožné. Tak na příklad spojení s Anglií. Stačí se jen málo vrátit do historie, aby bylo jasno, že takové spojení nebylo vždy vyloučeno. Víme, že je za času Josefa Chamberlaina Anglie dokonce sama nabízel. Německo si ovšem všecko samo zkazilo. A co se týče Itálie, nebyla jistě předválečná epizoda trojspolku také jen pouhou historickou náhodou. Ale jde ovšem o to, jaké spojení, s jakým cílem. „Spolek by dal Německu možnost, učinit v klidu ony přípravy, jichž by bylo v rámci takové koalice třeba k súčtování s Francií“, praví Hitler. Tedy spojit se s Anglií k rozdrčení Francie! Jenže s tímto cílem není na spojení s Anglií ani pomyslení. To byla prostě naivnost a diletantské nepochopení situace. Je charakteristické, že Hitler si nijak neláme hlavu nad tím, co by Anglii za pomoc proti Francii nabídl. Není to po prvé, co se největší, „reálněpolitické“ uvažování objevuje na konec jako největší fantastika.

Německo má ovšem anglické přátelství na dosah ruky, ale za cenu míru. Podobně má zajištěné přátelství Polska, ale za cenu koridoru, a přátelství i podporu Itálie, ale za cenu Rakouska. A přátelství celého světa, když jen mu dá pokoj. Co tedy zbývá z Hitlerových spojeneckých projektů?

Tyto fantasie měly tak velký úspěch — jako celý ostatní nacionálněsocialistický program — jen proto, že naplno vyslovily to, co žilo v nekritické mysli německého lidu. Nenávisť k Francii byla obecná, protože tento lid dlouho nepochopil pravý imperialistický smysl války, domníval se, že se brání a že Francie usiluje o jeho úplné zničení. O „diktátu“ versailleském se mluvilo obecně, včetně sociálních demokratů (je znám Scheidemannův výrok, že musí zdřevěnět ruka tomu, kdo tu hanebnou smlouvu podepíše). A na Anglii se po začátečním rozhořčení nakonec také spoléhalo jako na pomocníka. Hitler tuto lidovou náladu vyslovil.

## Od převratu do odchodu z Ženevy.

Zbývá nám nyní zjistit, zdali německá zahraniční politika postupovala v posledních dvou letech podle programu vytčeného Hitlerem. Můžeme si její dějiny za tuto krátkou dobu rozdělit na dvě období: první trvalo od Hitlerova příchodu do říšského kancléřství 30. ledna 1933 až do 14. října téhož roku, kdy Německo vystoupilo ze Společnosti národů. Po těchto čtyřiatřicet neděl žije Německo v ilusi, že nacionálně socialistickým převratem nastalo také osvobození vnější, že byly střeseny okovy, že byla zpřetrhána spojení se starým, shnilým světem versailleským, že nastala práce na vlastní pěst, a že se stane, co chce Hitler. Druhé období trvá asi do

podzimu 1934, kdy v Německu nastává jasno o tom, že zahraniční program nacionálního socialismu zatím ztroskotal. Neuskutečnilo se spojenectví s Anglií, selhala Itálie, Rusko vstoupilo do Společnosti národů, nepodařilo se absorbovat Rakousko a vytvořila se protiněmecká koalice. Nakonec je třeba tvářit se vládně k Francii a bude snad i nutno odvolávat protifrancouzské pasáže z „Mein Kampf“.

Hitlerovi nastala po nastoupení kancléřského úřadu docela jiná práce, než jakou si patrně představoval. Místo usku- tečňování svého fantastického programu se musel přizpůsobovat diplomatům z Wilhelmstrasse a pokračovat tam, kde přestali jeho předchůdci. Že mu v tomto ovzduší zahranič- ních profesionálů nebylo právě volno, ukazují dvě novoty, jimiž se pokoušel obejít oficiální ministerstvo: zřízení zahra- ničního úřadu při nacistické straně a posílání zvláštních dů- věrníků za hranice.

Zahraněční situace je Hitlerovu bouřliváctví s počátku pří- tivná. Německo právě prožívá zklamání a pocit křivdy nad neúspěchy na odzbrojovací konferenci. Už koncem roku 1932 konferenci opustilo a vrátilo se na ni teprve po zásadním přímání rovnoprávnosti z 11. prosince 1932. V 1. odstavci tohoto dokumentu bylo sice výslovně stanoveno, že rovno- právnost může být Německu přiznána jen v rámci obecné organisace bezpečnosti, ale Němci to přehlíželi a vykládali si dokument tak, že faktická rovnoprávnost je podmínkou kaž- děho dalšího jednání a že bude provedena, i když k žádnému bezpečnostnímu paktu nebo k žádnému pozitivnímu výsled- ku na konferenci nedojde. Jakmile se ukázalo, že cizina, a zejména Francie, si věc vykládá docela jinak, zvedlo se roz- hoření a oživil pocit, pro poválečné Němce tak typický — že cizí mocnosti Němce klamou a podvádějí. Jakmile však byl Hitler povolán za kancléře, stoupla ovšem úměrně také ne- důvěra ciziny k Německu. Proto se Hitler také netváří nikterak bojovně. Hned první jeho projev z 2. února v Kolí- ně nad R. je naladěn na téma: když svět odzbrojí, nebudeme my muset zbrojit. Jenže události jsou silnější než toto konej- šení. 27. února hoří Reichstag, 5. března jsou volby, po nichž zřízeno ministerstvo propagandy, a Hitlerovi v prv- ním opojení vyklouzla tato slova: „Chci bojovat a vymýtít filosofii marxismu a také ideu míru.“ Cizina ovšem takováto slova slyší zvláště dobře. A co nepovídají slova, ukazují dale- ko jasněji skutky. Dánsko je brzy nuceno zakázat nacistickou stranu na svém území, protože tam agitovala pro vrácení se- verního Šlesviku Německu (Dánsko jej dostalo po plebiscitu 1920). Záhy se také rozvíjí agitace protirakouská a první konflikty s rakouskou vládou. Německo se ustavičně snaží tlačit rozbouřené veřejné mínění světové mírovými projevy. Je v zahraničních akcích ku podivu nevybojně a poddajně. A zvláště dobře se ohlíží na Anglii a na Itálii.

Také gen. Blomberg upozornil Hitlera, že za tehdejšího stavu německé výzbroje nemůže nést odpovědnost za německou zahraniční politiku, a to patrně, jakož i Rooseveltovo poselství ze 16. května, přimělo Hitlera k tomu, že učinil 17. května krajně smířlivý projev, v němž odmítl válku a při- stoupil na odklad německé rovnosti ve zbrojení o pět let.

## O s a m o c e n í.

Po celou tu dobu chyběla vůle, rázně vystoupit proti faktu- ckému, více méně tajnému zbrojení Německa. Anglie a Itálie dokonce projevíly ochotu, německé zbrojení za jistých podmí- nek uzнат. Francie to sice odmítla, ale sama nemohla a — poučena zkušenostmi Poincaréovými z dob ruhrské okupace — patrně ani nechtěla nic podniknout. Tak tedy Německu v opatrování mohutné výzbroje nikdo vážně neřekážel. Doma už dokonce nemělo v tomto ohledu nesnázi. Pokud snad obyvatelstvo mělo nějaké pochybnosti o nutnosti tohoto

opatření, byly odstraněny jednak apelováním na národní čes- t, jednak vyvoláváním psychosy ohrožení. Jak se to dělá, uka- zuje následující příhoda. Dne 24. června 1933 přinesly ně- mecké noviny poplašné zprávy, že předešlý večer se ukázaly nad Berlínem nepřátelské letouny a že shazovaly urážlivé letáky. Cizím zpravodajům, jimž byla věc podezřelá a kteří po ní pídili, se sice nepodařilo zjistiti ani jednoho berlínského obyvatele, který by byl letadla viděl nebo našel leták, ale dva dny na to se už sypaly na sekretariát odzbrojovací konference protesty německých městských rad, spolků i soukromníků. Je celkem snadno přesvědčit obyvatelstvo kterékoli země, že je od zlých sousedů ohroženo válečným nebezpečím.

Po německém vystoupení ze Společnosti národů uvázla na čas evropská politika na mrtvém bodě. Německo se stáhlo do svých hranic, a 26. ledna 1934 překvapilo Evropu deseti- letým mírovým paktem s Polskem. Projevivši takto nezájem na své východní hranici, vrhlo se tím usilovněji do akce proti Rakousku a přimělo tak Francii, Velkou Britanii a Itálii k vy- dání společného prohlášení ze 17. února, v němž se jmeno- vané tři velmoci postavily za rakouskou nezávislost. Téhož měsíce odjel Goebbels přednášet do Varšavy, aby upevnil dobrou vůli s Polskem. Když se potom 14. června ještě sešel Hitler s Mussolinim v Benátkách, zdálo se, že je německé nebezpečí nad Rakouskem na čas zažehnáno. Výsledkem této schůzky totiž bylo jakési gentlemen agreement stran rakouské nezávislosti — Hitler slíbil, že ji bude respektovat. Kdo na tyto sliby spoléhal — a to byl, jak se zdá z jeho pozdějšího rozhoření, zvláště Mussolini — byl ovšem velmi rozčarován červencovým pokusem o převrat v Rakousku, spojeným se zavražděním kancléře Dollfusse. Z toho, že počínajíc 22. čer- vencem byly z Mnichova posílány na rakouské hranice od- díly t. zv. rakouské legie, jakož i z předčasných zpráv němec- kého tisku o zdařilém převratu, je vidět, že v Německu se o akci vědělo a že se tam připravovala. Tím, že se povstalcům ve Vídni náhodou nepodařilo zajmout celou vládu, a Musso- liniovým rozkazem k postupu italského vojska na rakouské hranice se stalo, že pokus o převrat ztroskotal a s ním na dlouhou dobu, ne-li navždy, německé naděje na anschluss.

Pangermánské vyhlídky Hitlerovy vlády se ještě velmi zhoršily osmiměsíční prací Barthouovou ve francouzském za- hraničním ministerstvu. Barthou dovedl využít okolností a vytvořit za tuto krátkou dobu, ne-li smluvně, tedy aspoň fakticky, evropskou koalici protiněmeckou. Po jeho tragickém skonu mohl už jeho nástupce Laval užívat ovoce této politiky a zmírnit trochu protiněmecké ostří. Mohl už využít němec- kého strachu z obklíčení a izolace i obav o osud Sárska, a při- pravovat smířlivější ovzduší. Tak se koncem roku stáváme svědky podivného obratu v německém nazírání na Francii. Oficiální místa prohlašují, že někdejší dědičný a smrtelný ne- přítel vlastně není tak strašný a že po vyřízení sárské otázky nemá Německo nejmenší příčiny, aby se s ním svářilo. Hitle- rův důvěrník Ribbentrop projíždí Paříží a píše se už dokonce o návštěvě Hessové, zatím ovšem předčasně. Francouzští vá- leční vysloužilci navazují styky s německými kolegy, a dva z nich, Goy a Monnier, způsobí rozruch svou rozmluvou s Hitlerem; dostanou po svém návratu velmi vyhubovano nacionalistickým poslancem Franklinem-Bouillonem, ale to ne- překáží velké části francouzského veřejného mínění, aby tyto smířovačky nepodporovalo. Měly úspěch. Dosáhlo se dohody o sárském plebiscitu se znamenitým vedlejším výsledkem, že byla po prvé zřízena malá armáda pod svrchovaností Společ- nosti národů. Kdo si změní rozpětí mezi někdejší agitací hitle- rovců proti Společnosti a nynější nutností, podrobit se její svrchovanosti, pochopí, jaké sebezapření si musila hitlerovská ideologie uložit.



Německá zahraniční politika v roce 1934 se podobá pokusům o proražení zdi, již Evropa postavila pangermánským plánům. Zdánlivě — a je nutno zdůraznit, že jen zdánlivě — se to podařilo na straně polské, ale nikde jinde.

## Z á v ě r y.

Přehlédneme-li dvouletou historii německé zahraniční politiky a srovnáme-li ji s Hitlerovým pangermánským programem, můžeme směle říci, že z tohoto programu zatím nebylo a patrně ani dlouho nebude uskutečněno nic. Přes všechny své velké plány Hitler nedělal vlastně nic jiného než to, co dělali už jeho předchůdci — usiloval o ulehčení břemene mírových smluv. Jediný rozdíl je snad v tom, že to dělal důrazněji. Viditelným výsledkem této působnosti je německá výzbroj, ale vedle ní také prázdna státní pokladna a veliké zhoršení zahraničních styků se všemi rozhodujícími mocnostmi. Co je Německu tato výzbroj platná, když na přemožení nepřátel ještě nestačí a když při dalších dostizích ve zbrojení by zemi asi brzy hospodářsky došel dech? Na válku za této situace není pomýšlení. Hitler dělal slovy výbojnou politiku, aniž měl dost sil, aby sklidil její výhody, ale za to se mu dostalo všech jejích nevýhod. Mnohé z toho, čeho dosáhli jeho předchůdci smířlivostí, ovšem ztratil. To nás, doufám, dostatečně opravňuje k úsudku, že jeho politika je s německého hlediska špatná.

Máme z toho všeho usuzovat, že z Německa už nehrozí nebezpečí? Naprosto ne! Předně jsou dvě léta příliš krátká doba v dějinách země i revoluce a za druhé, i kdyby Hitler docela ztroskotal, kdyby třeba slovo za slovem odvolal svou knihu, kdyby třeba i zmizel, nebylo by nebezpečí menší, spíše naopak. Vedle Hitlera a jeho strany trvá a usilovným zbrojením Německa ještě zesiluje a stoupá ve významu jiná, snad nebezpečnější, protože tajemnější moc, totiž armáda. V Německu pokračuje stará předválečná historie: armáda tam není nástrojem odpovědné politiky, nýbrž samostatnou politickou silou vedle politického vedení a možná, že nad ním. To je o to horší, že běžná politika, i diktátorská, se dělí zčásti před veřejností a může tedy být kontrolována, kdežto armáda je záhadná sfinx. Nikdo dobře neví, co zamýšlí. Nepotřebuje k svým akcím propagandy ani voleb — stačí jí rozkaz. Že si mnoho nedá od Hitlera poroučet, tím budeme jisti. Poslechne jen v tom, v čem bude chtít. Sama má však tisíc prostředků, jak vnucovat svou vůli politikům. Kdo ví, zdali nebude za krátko důležitější to, o čem mlčí generálové, než to, o čem mluví Hitler.

## literatura a umění

Edmond Konrád:

### Zrcadlo národní tradice aneb Musíme tam všichni

II.

„První Češka.“

Nelze ženě vymyslet název národně zbožnější. Nelze popsat žízeň, s jakou se kajicník na dílo vrhl, aby je po třiceti dvou letech (za která se mu dokonale vykoučilo z hlavy) znova doslova zhltal. Nelze vyslovit oštromení, s jakým knihu sklapl za poslední stránkou, nevěře svým očím.

Kdyby se pokusil svými slovy zcela stručně povědět její obsah, musil by říci asi toto: dítě zbohatlých praž-

ských měšťáků Schönbergů, v něž se dávno poněmčili z chudých českých Šemberů, dcerka Judita čili Jitka, budí rostoucí pohoršení ve své pyšné, hrabivé, pokrytecké, bezcitné a nelidské rodině. Budí to pohoršení svými proletářskými sklony. Má ráda žebráky, bratří se s nejchudšími dětmi, nechápe, proč se má pěkně oblékat, když ony jsou oblečeny bídne. Proto si pokazí svoje hezké šaty, proto odmítá mluvit řečí bohatců, to jest: německy, a mluví jazykem české chudiny. Tím i jinými vinami přivodí si za trest vyhnanství na rodinném panství kdesi v horách, kdež dospěje v pannu. Zatím co se kolem její osoby spřádá ohavné pásmo hanebných rodinných úkladů, půtek, nekalostí a zákeřností, Jitka se zamiluje do dělníka na panství. Ten dělník je písmák, vzdělanec a buditel utiskovaného lidu. A ježto tento lid je český, Jitka, jež omdlévá hrůzou i rozhořčením, když v panské šatlavě pozná prostředky, jakými bohatí chudé učí poslušnosti — Jitka touto sociální cestou stane se horoucí vlastenkou, objeví skrze svůj lid svůj národ, svou vlast a její dějiny. Po mnohých příhodách uprchne se svým dělníkem a jako jeho žena z chudé chaloupky posílá po letech dva syny na barikády roku osmačtyřicátého,

„aby bojovali za myšlenku, které byla celý život svůj věnovala, za rovnoprávnost lidskou!“

Těmto dvěma synům žehná při loučení slovy, která by dodnes veškeré mládeži i zvláště všem studentům každý učitel, profesor i prorektor měl opakovat:

„Vy mladí synové našeho vzkríšeného národa, kteří jste právě tak hrdí na jeho duševní vývoj, na jeho vzrůstající vzdělanost i sílu a s pýchou Čechy se zvete, nezapomínejte nikdy, že to byli ti mužové v hrubých halenách, s tvářemi osmáhlými zlobou povětří, jižto po dvě a půl století věrně a obětavě poklad našeho posvátného jazyka střežili, národnost naši zachovávali; a nejsvětější vaší úlohou budiž, abyste odměňujete se jim, ducha svého teď k tomu používali, byste je vyprostili z jařma nevědomosti a pověrčivosti a jejich děti ke svým dětem povznesli na výsluní blahobytu a osvěty!“

Pod hudebnou bouří tohoto ryzího, očištného a povznášejícího pathosu, který dodnes, a snad právě dnes víc než jindy, málem žene slzy do očí, kajicník si vece: tak tedy takhle se zrodila první Češka!

Turgeněv, oprostít se. Rusové. Kam posléze vede dráha tohoto oprostění?

Tahle Jitka. Člověk si bezděky vzpomene na jednu ruskou Jitku, na „babičku revoluce“, na Jekatěrinu Breško-Breškovskou, šlechtičnu. Karoliny Světlé Jitka je měštka. Její utiskovatelé jsou měšťáci. Z nich nejctižádostivější teprv průběhem románu je povýšen do stavu šlechtického. Při hostině, na níž oslavuje své povýšení

„...Vedle hladounek panáček ve špičatých fracích se zlatými knoflíky ... seděli obstarožní mužové s pudrovanými copy ... Chlubili se přes upejpany úsměv šviháckých sousedů, jakým způsobem byli ku jmění přišli, jak byli v mladosti stárkovali, sudy váleli, nebo dříví plavili, jak ochotně byli Schönbergovci dcery své za ně provdávali, vidouce jejich vzrůstající mohovitost.

Dnes si počínali v tomto ohledu hlučněji, než kdy před tím. ... Posmívali se všem titulům, plný měsíc jim šel nad každým erb, a měšťanský stav se jim zdál nejčestnějším a nejvhodnějším na světě; na všechny jiné vrstvy hleděli buď s opovržením neb s podezřením...“

Lze se nadít, že by si dnes tohle otiskli v — Listech? Opisovač však v rozpacích se ocitá před dvojím úkolem, příliš rozsáhlým. Jednak se cítí puzen ryze umě-

lecky k několika poznámkám na okraj tohoto díla Karoliny Světlé a její mohutné, až běsi osobnosti vůbec: neubrání se na příklad dojmu, že v naší „literatuře bez běsů“, jak byla nazvána, tato vlastenka Světlá je snad jediný opravdový běs, po němž až dlouho, dlouho jako druhý se objevuje krásný démon Šalda. Než však se pustí do poznámek jiných, zděsí se úkolu druhého, takřka nesplnitelného: přemíry citátů, závažných pro posouzení, do jaké míry i u Světlé a především u ní se s motivem národně vlasteneckým nerozlučně stotožňuje motiv sociální až revolučně. Motiv sociálně revoluční je zde povznesen na sám její tvůrčí princip a uplatněn s útočností bezohledně břitkou, na krev bojovně, s temperamentem někde zuřivým do jizlivosti, s vírou místy fanatickou na tolika stránkách, že by samy citáty vydaly za knihu. Nezbude než se omezit na některé za mnohé.

Není pochyby, usuzoval kající jako laik, jenž není literárním historikem, že i zde prapramenem je „dieses Dreckgenie Rousseau, der illegitime Vater bald zweier Jahrhunderte“ (dí nietzscheovec Pannwitz), vůbec Encyklopedie, osvícenství. Ale mohutným nárazem působí tu, zdá se, nejen veliký romantický posuněk Victora Hugo, nýbrž i bezohledný finančně kritický postřeh psychologa a „lékaře lidské společnosti“, Honoráde de Balzac. Jsou v „První Češce“ výjevy, jež mu nezadájí prudkým a smělým rysem. Jeden z nich ostatně má i obdobu v Tolstém. Bude pak příležitost, všimnouti si jinde myšlenek, jež skrze Poláka Lelewela a jiné vzaly vznik z Herderových „Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit“. Kteréžto vzdělané poznámky, zde stůjítež jen proto, aby nikdo nepodezíral pisatele, že Karolíně Světlé do jejích slov podsouvá myšlenky původu dnešního, či spíše, aby si připomněl každý strážce tradice, jak staré tyto myšlenky v podstatě jsou a jak hluboko jsou vkořeněny právě do té tradice, kterou proti nim obhajuje. Světlá sama mu odpovídá v předmluvě:

„Pražáčko, pravili jste mi často, když jsem mezi vámi sedávala, a až se vám za jednou zachce napsat nějakou tu kroniku, nevykládejte v ní o nás... Vykládejte raději o tom, jaká u vás v Praze móda... Beztoho si říkáme, když přijdeme o svatém Janě na pouť do Prahy: Jakpak to v těch hrozných černých domech uvnitř vypadá, a jaké mají ti boháči v nich asi myšlenky?“

Vzpomněla jsem si, vám k vůli, na takový hrozný dům... a chci vám vypravovat, jaké v něm měli ti boháči myšlenky a jaké osudy...

O tom myšlení záhy se dočteme:

„Ale tito domnívají měšťanští šlechticové, kteří přihrčevše na svých vlastních skvostných kočárech vždy jen opovrhlivě diváky měli, byli by se zajisté podívali, zaslechnouce, že se mezi tou chátrou, k níž každého vřadili, kdo neměl dům a koně, ještě více úšklebků než závisti ozývá.“

První Schönberg, Šembera, prodával prý na ulicích vlastnoručně pletené rohožky. Ale přiženil se do krámečku, a to je základ Schönbergovského jmění. Jenže

„Bezohledné vystupování zbohatlé rodiny bylo příčinou, že se tento příběh pozapomněl; při každém zpupném objevení... při každém novém urážlivém důkazu jejich pýchy šeptali si lidé o jejich praotci podruhoví a o jejich pramatce, hokynářově dceři...“

Syn Melicharův, malý Bedřich,

„který... svůj měšeček... mezi žebráky rozdělil, který se vrátil bos a bez kabátu domů, kdykoli nuzné dítě potkal...“

má jedinou vadu:

„... často i úmyslně zahovořil si v řeči luzy, po česku!“

Tehdáž ve vroucí a krásné vlastenecké pasáži dí, že

„... Čech úplně přestal Čechem býti... Čech sám vrhl každého v jeho řeči s ním hovořícího mezi chátrou...“

Národní ponížení je tedy ponížení sociální. A národní uvědomění, národní vzdor je vzdor i uvědomění sociální. Motivy se naprosto a bez výhrady stotožňují.

Bedřich je plnoletý.

„V rodině té... se údové její dílem z hrdosti, dílem, aby se veškeré jmění mezi nimi zachovalo, jen mezi sebou ženili a vdávali... jen výhody hmotné měly tu platnosti a váhy, láska byla... směšným snem... před leskem zlata se rozplývající.“

Peníze, peníze: toť byl jediný ideál... kterému v srdcích svých oltáře stavěli, klaníce se mu co jedinému bohu svému... Nebylo tedy čemu se diviti, že se celé příbuzenstvo o něho (Bedřicha) trhlo... Netušil ve své bezúhonnosti, jaké to úklady (ženitba) se za všemi těmi důkazy příbuzenské lásky skrývají...“

A naletí na mladou šlechtičnu pochybné pověsti, dceru z hráčského a galantního doupěte, které si zřídil její otec, důstojník vyloučený z armády. Ta dcera má dvě vášně: ctižádost a peníze. Chce skrze něho dosíci vysokého společenského postavení. Počestná rodina se jí marně vzpouzí, marně ji bojkotuje. Nešťastný Bedřich spásá sebevraždou. Nad umírajícím, v nestřežené přítomnosti jeho maličké dcerky Jitky, odehraje se velkolepý, balzakovský výjev zápasu mezi hlavou rodu, radou Schönbergem a vdovskou vetřelkyní, o závět, kterou pak společně zfalšují, znásilňující při tom i práva kněžova a lékařova. Zde si člověk, nikoli naposled, vzpomene na Tolstého „Vojnu a mír“, na tahačku Kuraginu a hubené kněžny o závět hraběte Bezuchova, kterou Borisova matka zachránil pro Pierra... Tento starý Kuragin je kupodivu podoben radovi Schönbergovi, bezohledně užívajícímu své moci i k nátlaku na úřady. Ten donutí lékaře svědecky podepsat falšovanou závět:

„Služebnictvo se vhrnulo opět do pokoje, na slovo vzatý lékař se podepsal se dvěma svými kolegy s hlubokými úklonami tam, kam jim rada ukázal, kněz udělal bez další námitky tuhému tělu poslední pomazání a omdlelou odnesli mladou vdovu — vše bylo v nejlepším pořádku! Všecky formy byly přísně zachovány, všech předsudků bylo šetřeno.“

Jaká žahavá ironie! Jaký žíravý sarkasmus!

Tato vdova kráčí

„hned za rakví, již přední zástupcové peněžní aristokracie až k bráně nesli.“

Ta vdova je balzakovská postava: chvěje se o život své nemocné a nenáviděné dcerky, protože dokud on trvá, trvá její vláda nad schönbergovskými penězi, k nimž

„přiklekla... jako k nějakému božství. Pohřbila svá bílá ramena až k loktům do třpyticích se kup...“

Z jejího klekátka stane se pult účtárny. Vdova Gabriela se záhy vypracuje v gobseckovského finančního kapitána. Pan rada s obdivem a závistí vzdychá:

„Že mne má přítomnost ducha tenkrát tak zrádně opustila, když se tato ďábelská žena jako strašidlo za márami vztyčila!... Ta poběhlice shrábne peněz za těch deset let...“

Dcera Jitka zatím

„... se choulila mezi ty staré a mladé mrzáky a nuzáky, jako by mezi ně náležela... Pozorovala tyto nebohé vyvrženec lidské společnosti se soucinnou napatostí...“

Pak vyvede to s těmi šaty, a přísná babička její starou chůvu káře:

„... kdybys byla dítěti vstúpila, že je chudoba řízení boží... nebyl by tak pošetilý nápad v ní vznikl.“

Zakřiknutá Jitka po čase

„... již uměla mlčet, když jí srdce nejprudčeji napomínalo, aby mluvila — již prznil její bytost znak otroctví.“

Mlčet — znak otroctví! Děti, to řeže do živého. To řeže do krve.

Ale takhle by se nikam nedošlo. Dlužno mnoho přeskochit. Jitka na té hostině, o níž byla zprvu řeč, jako nejmladší má odříkat Otčenáš. Poněvadž se německy špatně naučila, odříká ho česky. Za to je vyhoštěna na to panství. Tam se zamiluje do toho dělníka, který si jí nevšímá, protože je slečna.

„... tento Vojtěch... nenáviděl ji jako ostatní...“

poctivou, hlubokou, třídní nenávistí. Neboť

„... s chudým lidem to jinak nebude; dokud bude slunce na nebi, vždy bude boháč po nich šlapat!...“

Až potom slečna spatří v šatlavě pouta, pruty, trdlici a

„Pryč,“ volala dívka a jako smyslů zbavená trhala si oděv s těla, jakoby ji jeho skvostnost páčila...

Později milému praví:

„Ty mně tedy odpouštíš, že pocházím z krve potlačitelů?“

Je sotva možno mluvit bolševičtěji.

„Již vím, proč jsem se před chudinou za svůj skvostný oděv hanbívala... Teď teprve vím, mnoho-li krupějí krvavého potu lpí na těchto drahokamech... Co vzdechů na pozlacených stěnách otcovského paláce... mnoho-li lidí musí hlad a bídu trpět, abych mrhati a mnoho-li ve dne v noci pracovati, abych zaháletí mohla! Ale vím také, jak mi jednat sluší... nevrátím se nikdy více pod střechu otce svého; neb každý okamžik tam ztrávený jest hříchem...“

Není vůbec možno mluvit sociálně revolučněji.

Pojezdná zatím se vadí s mušketýrem, který slečně ukázal šatlavu a tím to vše způsobil:

„... Což nevíte, kterak to je prastará lest všech pánů, že dělají, jakoby nevěděli, jak služební s poddaným zachází a před lidmi se tváří, jako by jim chtěli nebe na zemi připravit? Shlukne-li se někdy nějaká nepříjemnost, je výmluva snadná; všecko se svalí bez ohledu na našince a je-li nějaké oběti zapotřebí, praskne příliš horlivý sluha a panstvo vyjde z brandy bílé jako křída!...“

Tohle nenapsalo „Rudé Právo“. Tohle napsala vlastenka Karolina Světlá. Omámeného kajícíka přechází zrak i sluch. Ale potom počíná zvedat hlavu. Národní tradice českého písemnictví, zdá se, vypadá poněkud jinak, než si připouštějí dnešní její strážcové.

Co by si počal „Polední list“, kdyby takhle Karolina Světlá za „První Češku“ dostala státní cenu? Co by si počal na radnicípán Chmelík, pan Horký & comp., kdyby dostala cenu Máchovu?

Znova však se kajícík zachmuří. Vidí se nucen zpytovat svědomí, zda dostatečně dostal své vlastenecké povinnosti k národní tradici: zda totiž kdy už napsal něco tak „levého“.

Vojtěchovi

„... bible... byla zdrojem, z něhož se prýštila jeho láska k potlačěným a nenávist k potlačovatelům...“

Ale není tohle Masaryk?

Z této mravní vzpoury proti sociálnímu řádu stal se vlastencem:

„... držíš v rukou dějiny české vlasti, sestro nešťastného lidu, který zde všude... pod bičem surového cizince se svíjí!“

K výkladu o českých dějinách, jenž následuje, dlužno si připomenout zmíněného Herdera s jeho myšlenkou o národním duchu, jakož i veškeré jím podnícené vědecké teorie slovanské o demokratickém národním duchu slovanském, dále i o domnělém prvotním komunismu slovanském, známém pode jménem „zádruha“. Proto Vojtěch poučuje Jitku:

„Věz tedy... že ustanovil Bůh ve své nevyzpytatelné moudrosti, aby Čech rovnost a bratrství příkladem svým mezi ostatními národy zachoval. Čech měl dokázati, že nemusí člověk hrubě nad člověkem vládnout, nýbrž že svorností nadchnuti, mohou lidé mezi sebou žítí jako rodina jediná... Ale za těmito horami, které se tak přikře nad námi ježí, bydlel lid tvrdý a surový, Hospodinem stvořený, aby jím zkoušel jiné národy. Hubil se mezi sebou jako dravá zvěř...“

Toto praví vlastenka Světlá českým ctitelům hákového kříže. A zde tedy jako Vltava s Labem se konečně v jedno slévá její sociální vzor s pojetím státoprávně vlasteneckým. Zároveň pak vidíme — co by někteří tak brzy po válce už rádi zapomněli — starý národní protiklad Čechů a Němců jako protiklad společenských soustav:

„Jiný u nás obyčej!“ (dí Němec). „U nás panuje mocný a bohatý; chudý koná jeho vůli, nejchudší a nejslabší, je porobcem všech. Jen bohatýři dávají u nás zákony...“

Češi podle výkladu Vojtěchova se dají obloudit touto německou teorií — ó, Karolino Světlá! Jak varovně zní dnes tvůj hlas! — a

„... Silný přepadl slabého a vyrval mu skromný majetek a podléhající v boji nerovném stal se otrokem jeho i s dětmi, i s vnuky... Svrženy staré zákony země, kde nejmoudřejší v rodině byl hlavou a správcem společného jmění...“

Zde tedy je ta zádruha, jejímž posledním vědeckým zastáncem byl, tuším, Peisker. Ale člověka maně nepadá, jak by se tato vskutku Světlá její vyznavačka dívala, přese vše výhrady svého demokratického, křesťanského a humanitního srdce, na skutečnost, že zásada společného hospodářství ožila právě ve slovanském Rusku. Není zcela vyloučena obava, že by přes rozhořčení strážců pravé národní tradice viděla v Benešovi nositele skutečné slovanské politiky... Výklad o Husovi a husitství, jenž následuje, je čistě sociální:

„Ale tu zazněl z lůna postrčené chudiny hlas... a bohem nadchnutý muž z její krve pošlých pozdvihl svatá písmena... čta všemu lidu, spíše že projde velbloud uchem jehly než boháč zatvrzelý branou nebeskou... A... nahnul ke rtům každého kalich co znak rovnosti a bratrství...“

Tedy kalich = symbol sociální.

„... Ale ti, co načichli duchem cizáckým, zalekli se, že odbila lidovládě jejich poslední hodinka...“

Historicky zajisté nesprávně (jak by vyložil Josef Šusta), nadmíru však příznačně vysvětluje Vojtěch Bílou horu:

„Hluboce cítili pánové pokoření své... Šumně vylitly jim meče z pochvy.“

„Svobodná buďž česká vlast“, volali a lid pozdvihl hlavu a naslouchal dychtivě.

„Bez soka vládní v ní český pán!“ zaznelo na hradech a mestech a nadšené pripínaly slečny rytířum červenobílé fábo-ry k přilbicím a český lev vlál s věží a hradeb; ale smutně mlčely dějiny (snad chyba tisku místo: dědiny? Pozn. opisovačova); o jejich svobodu nezasadil se ni- kdo.

Netečně chopil se lid zbraně, jíž měl pánům vydobýti po-klad, na němž mu nebylo podílu popřáno... lhostejně patřil na vlastní porážku. Co mu na tom záleželo, kdo zvítězí, když mělo po ztrátě a výhře vítězů totéž jhošíji jeho tížitil..“

Tohoto pojetí, historicky sotva udržitelného, užil po-zději, nikoli šťastně, ke své „Bílé hoře“ dramatik Arnošt Dvořák, tedy autor okázale levý. Kajicníkovi ne- zbylo než si přiznat, že se cítí opětně jednou méně le- vým než klasická vlastenka.

Z této jediné její knihy zbývá ještě vydatná hrst štatnatých citátů. Možno však již národní tradici Karo- liny Světlé mít za zjištěnu v míře dostatečné. Kajicník s uctivým ostychem se poklonil obrazu spisovatelčinu, jak z díla jejího znova živě před něj předstoupil, a po- korně vece:

„Světlá, svatá, velká paní a básniřko tohoto našeho lidu, dik z nejvřeřejšího srdce. Jinak, je mi líto, jenže jaká pomoc. Ty také, vzácná paní, patříš k nám vyvrže- ným, ven s Tebou z národa, nic naplat. Musíme tam všichni.“

(Pokračování.)

## Doslov k jedné nakladatelské prohře

Konec pražského nakladatelství Aventina nastal ohláše- ným konkursem nyní tedy i de jure, de facto neexisto- valo již přes rok. Tak mizí opět jedna popřevratová iluze.

„Hle, nové cesty editorské — průbojné — moderní — světové“, volali nadšenci, když toto nakladatelství, vedené mladým filosofem, šlo od úspěchu k úspěchu. „Doháníme Evropu.“ A vskutku: rodila se díla a zakládaly se edice, které byly chloubou našeho kulturního života a snesly srovnání se svými západoevropskými vzory, ba i někdy je před- stihovaly. Výkvět moderní české prosy a poesie počal se shromažďovati v této oficině, která nezapomínala ani na staré a starší české mistry pera a na světovou moderní produkci. Vše vycházelo v dobré, někdy dokonce znamenité grafické úpravě a vazbě. Řada časopisů a obrázkových magazinů, na- kladatelský časopis, propagační sice, ale vkusné a dobré úrov- ně — luxusně vybavené knihkupectví — výstavní síň — noční recepce — velká encyklopedická díla (Zeměpis — Rostlinopis) a navrch Aventinská knihovna klasiků s Flau- bertem a Stendhalem v čele. Ale nebude vydávána, jako až dosud jinde, tak pomalu svazek za svazčkem, ne, celý autor najednou — 15 svazků po 3-4000 výtiscích, tedy asi 50.000 vý- tisků v jediný den. Celostránkové inseráty ve všech novinách hlásají tento nový kulturní výboj. A jednoho dne je konec. Nezaplacené směnky — exekuce — výprodeje skladů — schůze věřitelů — soudní vyrovnání — konkurs.

Kulturní člověk nemůže jíti kolem tohoto spáleníště vel- kých nadějí bez zamyšlení. Není pochyby o tom, že Aven- tinum hnulo stojatými vodami nakladatelskými. Mladá lite- rární generace, zocelená vojnou a inspirovaná revoluční do- bou, chystající se k novému svobodnějšímu rozletu, hledala po válce těžce nakladatele. Měla tehdy k dispozici dvě, tři nakladatelství finančně nijak dobře fundovaná. Starší domy válkou zbohatlé a také zpychlé prováděly právě velké do- dávky oficiální literatury „osvobozeným“ knihovnám a ško- lám. Mimo jiné se zařizovaly dvě nové university, a kdopak

by se tedy staral o rukopisy drobných knížek celkem nezná- mých lidiček. Na tato nová jména záměrně sázelo Aventi- num, sídlící ve skromných poměrech žižkovských, a vyhrá- valo. Zasáhlo dobře a silně pomohlo těm několika jednotliv- cům, kteří usilovali o lepší a důstojnější poměr mezi autorem a nakladatelem, o spolupráci s grafiky atd. Povzbudilo ně- kolik mladších k založení vlastních podniků, jimž bylo vzo- rem, dodejme, ve všem dobrém i pochybeném. Této jeho zá- sluhy budiž vzpomenuť i nyní při konečné bilanci jeho čin- nosti, která bohužel nejen po stránce obchodní končí pasi- vem. Ostatně nebylo na ně zapomenuto mnohými, kdož později měli dosti důvodů, aby proti majiteli Aventina po- stupovali přísněji, než učinili. Hněv byl přidružen vzpomínkou na léta začátků.

Kdybychom si tuto úvahu chtěli zjednodušit, mohli by- chom akceptovati thesi mnohých tak zvaných „moderních“ podnikatelů a shodně s nimi pronést duchaplnou větu o tom, že kapitalistický svět je v krizi a v rozkladu, že z toho důvodu není možno vésti vůbec žádný podnik, neřku-li kul- turní, k úspěchu. Tuto thesi hlásají totiž s oblibou ti, kdo žádajíce z veřejných prostředků podporu pro své zkrachované podniky, snaží se zakrýti duchaplnými větami svoji neschop- nost. Budiž po pravdě konstatováno, že nad těmito dosud žijícími podniky stojí mrtvé Aventinum, které na žádný svůj podnik nepřijalo žádné subvence a podpory, přece jen morálně výš.

Zakladatel a majitel Aventina dr. Štorch-Marien, který o případu svého podniku vydal před nedávnem tisk s od- vážným titulem „Žaluji“, svádí počátek svých neúspěchů na „důsledky světové finanční tísně“, jinak se však snaží pád Aventina vysvětliti lidskou zlobou a špatností, která prý silně aktivnímu Aventinu ve chvíli dočasného umdlení pod- razila nohy a jej pak dotloukla. Těmito zlými vlastnostmi vynikali prý zejména čtyři osoby: jeden z věřitelů, jeden ze zaměstnanců, jeden z ručitelů a jeho advokát. Ale toto vy- líčení skutečnosti neodpovídá, ač zní pravděpodobněji než výmluvy na rozklad kapitalistického řádu. Ponechme stranou vše, co se o pravých příčinách vypravuje ústy pravdomlu- vnými i nadsazujícími, a přidržme se pouze toho, co je vyló- ženo samým drem Štorchem-Mariemem. I toto pro něho jisté ne nepřiznivě vyličení stačí na provedení důkazu, že tento podnik vedl muž v obchodních věcech při nejmenším velmi naivní, který ve chvíli krize, před kterou není chráněn žád- ný závod, musel selhati. Pouhé přečtení brožury „Žaluji“ nás přesvědčí o tom, že pád Aventina by se byl jistě do- stavil i bez oněch průvodních zjevů rázu osobního a rodin- ně intimního, které, ohrožující základ každého podnikání, důvěru, vývoj udalostí jen uspíšily.

Krisi a zánik Aventina zavinil především a hlavně rozpor, vzniklý mezi chtěným a možným. Ten chvat, s jakým jeho majitel uskutečňoval svůj sen býti prvním a největším, zatím co snaha býti jen a jen kulturním podnikem určovala ne- vybočovati z rámce menšího podniku, to je pravá příčina katastrofy. Kdyby si byl uvědomil, že jej s počátku nesla inflační konjunktura, která pomine, že jsme celkem vzato národ malý, s chudou inteligencí, bez skutečné kulturní bur- zoasie, že v této zemi k orlímu letu smí startovati jen podni- katel, vyrábějící na vývoz, že podnik, odkázaný jen na část domácího trhu, t. j. na oblast českého jazyka, musí dobře a velmi opatrně odhadnouti nosnost tohoto trhu na celá de- síťletí kupředu, byl by musel vše to, co vyvolal v život za deset let, rozvrhnouti na padesát. Ani Ulstein, ani Graset, ale Laichter — to měla být jeho deviza. Sám ve své brožuře

vykládá, že začal s kapitálem Kč 100.000.—. Za necelých 12 let nato má Aventinum na skladě knih v krámské ceně za 35 milionů korun. Roční tržba Aventina v době, kdy bylo na vrcholu své slávy, byla šest milionů. Vezmeme-li v úvahu knihkupecké rabaty, dále skutečnost, že část tržby, a to ne malou, činily časopisy, knihy vydané jinde, inserce atd., vidíme, že z celé jedenáctileté produkce zůstalo ležet na skladě 40—50 procent. To také mělo za následek, že oproti 35 milionům skladu a třem milionům pohledávek mělo Aventinum dluhů na sedm milionů.

Nad těmito číslicemi se zamyslel mladý podnikatel a usoudil: odhadnu-li sklady pouhými dvaceti procenty krámské ceny, reprezentují ony právě tolik, kolik činí mé dluhy. Mám tedy ryziho jmění tolik, kolik činí mé pohledávky za odběrateli, tedy tři miliony. Hlavní moje aktivum však je „kulturní ofensiva“. Proč bych tedy já, mladý milionář, nesměl „vydati aspoň osmiprocentní úrok z tohoto svého čistého jmění“?

V této chvíli měl vedle něho stát muž snad méně znalý literatury, ale kovaný ve věcech bilančních. Ten by mu byl poklepal na rameno a řekl: „Ba ne, pane, tak dobré to není. Váš sklad nelze odhadnouti dvaceti procenty krámské ceny. Je jednak vzhledem k chudnoucímu konsumentu příliš veliký, jeho podstatnou část tvoří díla nedokončená (Zeměpis — Rostlinopis — Tisíc a jedna noc), nebudou-li dokončena, budou skoro bezcenná, a kdo ví, budete-li mít na jejich dokončení v dohledné době peníze. Vždyť si je opatřujete dnes již tím nejdražším a nejnebezpečnějším způsobem, t. j. postupováním účtů záložním. Pane, k tomu prostředku se obyčejně uchylují podniky, kterým začíná být zle. Máte sedm milionů dluhů, úroková služba vás bude stát ročně nejméně sedmsettisíc korun, t. j. 12 procent vaší celkové roční tržby. Tato tržba je však s 50 procenty podmíněna novou produkcí, která vás bude stát nové peníze. Až je na novou výrobu neseženete, zhrouť se vaše tržba jako domek z karet. Prodej vašeho milionového skladu, nesnížíte-li radikálně krámskou cenu knih, bude v příštích letech velmi pomalý. Jeho povolný prodej nemůže vydělat ani na úrok z dluhů ani na udržení normálního chodu závodu. Ne, mladý muži, nejste milionář, kdo ví, máte-li ještě svých 100.000.—, které jste dal původně do podniku. Je sice pravda, a na to můžete být hrdým, že jste dosud od nikoho nic zadarmo nedostal, ale nesmíte také nikomu nic zadarmo dávat, proto, že byste nedával ze svého, ale z cizího. Říkáte, že největší vaše aktivum je „kulturní ofensiva“. My, strizlivější lidé účtáren, tomu říkáme morální kredit. Nemáte tak zcela nepravdu, neboť jste celých jedenáct let žil a šel kupředu nesen důvěrou autorů, věřitelů, publika. Je to skutečně to nejcenější, co jste kdy měl. O tuto důvěru se nesmíte připravit, jinak bude zle. To znamená, že nesmíte vydávat pro své potěšení osmiprocentní úrok z neexistujícího jmění tří milionů, tedy 20.000 Kč měsíčně. Musí vám stačit mnohem méně. A hlavně žádnou Paříž, žádné Benátky, žádné noční recepce, žádné elegantní hotely. Je to trochu šedivější, ale musíte do „krabičky u nás trpěného životního formátu“. Neboť, věřte mi, nic tak neoznačí věřitele, jako když se při své patnáctikorunové večeři dovídá, že ten, kdo mu ráno nemohl zaplatiti směnkou již jednou prolongovanou, platil odpoledne účet nejdražší švadleny a teď právě večeří v luxusní restauraci. Také přízeň lidí, chodících na vaše recepce, se okamžitě změní, až se dovědí, že jste je hostil za cizí peníze. No, nevěšte hlavu, jsou slavné podniky, jimž bylo také zle a dostaly se z toho. Je ale nutno začít jednat. Především dostat vše do rozumnějších, strizlivějších kolejí. Jděte k věřitelům a žádejte o moratorium, přizpůsobte se jejich životnímu formátu, a oni vyhoví. Jděte k autorům a vyznejte se kajícím z poklesků,

které skrýváte na dně své ustrašené duše. Oni vám jistě odpustí. Znají také vaše zásluhy a ty nejsou malé!“

Osobnost méně romantická by byla snad vše zachránila. V takové situaci rozhodují nervy a ne uražená důstojnost. „Několik blízkých lidí mně radilo, abych ohlásil vyrovnání. Odmítal jsem rozhodně znova a znova. Aby mně někdo směl vyčítati, že jsem jej připravil o peníze a že jsem nedostál svým závazkům? Jak bych se mohl ostatně vyrovnat, když podnik měl dobré 3 miliony čistého jmění?“ Tyto věty, vyňaté ze spisku „Žalují“ svědčí o tom, že dr. Štorch-Marien ve svém okolí přece jen několik rozumných a upřímných lidí měl, a ty věty žalují na autora, jak byl hluchým k těm nejrozumnějším radám, jsa zajat utkvělou představou o svém bohatství. Mysl jeho rozněcovaly také asi názory na soudní vyrovnání, reprodukované společenskými romány let devadesátých, zdá se, že nevěděl, že doba, žijící ve znamení dvanáctiprocentních bankovních úroků, učinila dávno tuto instituci zákonným a často jediným prostředkem jak zachrániti podnik před zánikem a zaměstnance před ztrátou práce. Podívat se pravdě v tvář, k tomu se mu pravděpodobně nedostávalo včas odvahy. Ke všemu, co měl prováděti sám a spontánně, byl vlastně dovléčen. Vše, co mělo býti k záchraně Aventina jeho majitelem podniknuto, přišlo vždy pozdě, oklikou, přes podivné „sanační plány“. Ten rozklad, líčený drem Štorchem-Mariem, není žádná aventinská zvláštnost. Ten nastává všude tam, kde kapitán ukáže se v rozhodné chvíli slabým. Že i na umírajícím podniku si někdo chtěl přihrát svoji polívku, také není žádný objev od té doby, kdy i z věci tak smutné, jako je pohřbívání člověka, učinili si lidé slušně prosperující živnost.

Případ Aventina dává poučení, že ani kulturní výboje nelze beztréstně podnikat bez náležitého ohledání terénu, že vůbec jednoznačné nakladatelství, to jest podnik, který nechce hledati úhradu na podniky ryze umělecké v podnicích, vybudovaných na méně kulturních zálibách širokých mas, bude u nás vždy závodem poměrně malým, jehož roční produkce se bude pohybovati pod číslicí 30 novinek za rok (Aventinum jich v roce 1931 mělo ca 100). Dále že velká koncentrace skrývá v sobě mnoho nebezpečí jak pro nakladatele tak pro autory, knihkupce atd. Konečně, že budovat a vésti obchodní podnik v oblasti kultury není jen věci fantazie, ale také znalosti číslic a jejich dynamiky.

Red.

## otázky a odpovědi

### Námítky našich čtenářů proti Bařovi

V loňském ročníku, když se jednalo o vydání zákona o správkárnách, uveřejnili jsme několik poznámek, příznivých Bařovu podniku. Mnoho našich čtenářů na to obzvláště živě reagovalo, a tak jsme byli zaplaveni spoustou dopisů, které nám oponovaly. Uveřejňujeme dnes v úryvcích z dopisů hlavní jejich obsah, a požádali jsme firmu Bařa, aby na ně sama odpověděla. Její odpověď otiskneme příště.

Je Bařa laciný?

Bařova agitace v podstatě tvrdí, že útok na jeho správkárny je útokem na kapsy konsumentů. Že ten argument je opravdu neudržitelným, o tom jsme se měli možnost přesvědčiti dostatečně z obranných projevů strany druhé. Prohlásila totiž okamžitě, že ceny obuvi a správek nezvýší, a po

zkušenostech, jež tato strana v posledních letech získala, můžeme jí věřit. Není ostatně za daného stavu domácího i světového trhu surovin, které pro obuvní i koželužský průmysl přicházejí v úvahu, nijakých příčin zvyšování dnešní ceny. Je dnes jenom klamným předsudkem, že ceny Baťových bot a správek jsou nějak zvlášť nízké a že jenom jemu máme co děkovat, že je na tuto nízkou úroveň přivedl. Kdyby tomu tak bylo, museli bychom býti zemí daleko nejlacinějších bot, ale každý z nás ví, že i jinde jsou boty laciné a snad lacinější našich. Firma Baťa může děkovati jen své podivuhodné a obratné reklamě, že se tato víra a můžeme říci legenda udržela až po dnes.

Konzument má jistě plné právo, aby za své peníze obdržel přibližně stejnou protihodnotu ve zboží. Bylo by jistě ideální, kdyby v sumě jeho výdajů zaujímala vydání za skutečné hodnoty pokud možno největší část. Budeme mít ještě příležitost mluvit o tom, jak dalece je tento ideál splněn právě u bot. Nyní chtěli bychom ještě dříve říci, že při posuzování nebezpečí zvýšení určitého výdaje, nutno zvážit jeho průměrný podíl na sumě výdajů. Z toho nám potom vyplyne přibližný obrázek snížení celkové životní úrovně konsumenta z titulu zvýšení určitého výdaje. V našem případě jedná se jediné o správkách bot. Řekněme, že každý z nás si dává průměrně pětkrát opravovat boty a že za tyto opravy zaplatí asi Kč 80.—, tedy částku, kterou lze s ohledem na sumu výdajů každého z nás označiti za velmi nepatrnou, než aby její event. nějaké malé zvýšení mohlo ohrozit dnešní úroveň konsumenta.

Jest neudržitelné tvrzení, že by došlo ke zvýšení cen bot a správek. Pouhá prohlídka četných pražských obchodů, které skoro všem mají obuv ve výkladech označenou cenami, a porovnání těchto cen může prokázat, že nejenom ostatní tovární výroby obuvi, ale i obuvníci-řemeslníci dovedou cenově konkurovati. A to i v druhích obuvi dámské za Kč 39.— i za Kč 159.—, kteroužto cenu také lze již nyní ve výkladech „Domu služby“ na Václavském náměstí shlédnouti. Nelze upříti T. Baťovi zásluhu o zlevnění obuvi po převratu, avšak nyní netřeba mít nejmenší obavu o službu veřejnosti, neboť o tu se u nás při velké výrobní schopnosti našeho početného průmyslu koželužského i výroby tovární i ruční obuvi postará nejlépe volná soutěž, která jest u nás velmi ostrá a jistě sama postačí, aby zabránila každému stoupnutí cen a obstarala také co nejučinnější distribuci. V tomto směru bych neměl té nejmenší obavy o našeho nejhudšího konsumenta, se kterým to také dobře myslím.

Představte si jen, že textilní průmysl neměl Baťu a porovnejte pokles cen textilních výrobků dnes a v roce 1921 a uvidíte, že textilní výrobky bez Baťi a bez zvláštní racionalisace poklesly více než boty. Nestací jen papouškovat, co několik fanatiků racionalisace stále hlásá a čím se ohání, nýbrž jest třeba jíti věci na kloub a všechno domysletí.

## Baťa a ševci.

Oč jde ve sporu Baťa—obuvnictvo? Mají být zrušeny tovární správkárny obuvi, aby se tak umožnilo malým obuvníkům aspoň skromné živobytí. O víc zatím nejde, a patří k trikům reklamy, když se uvádělo, že jde o zdražení obuvi. Kdo nutí firmu Baťa, aby zdražila obuv? Nebo snad věříte, že největší továrny na obuv na světě jsou ohroženy tím, že přístipky na boty bude Vám dělat švec u Vás v domě a nikoli dílna Baťovy prodejny? Což pak neohlašoval Baťa před několika lety právě tak hlasitě jako nyní, že opravy zřizuje jen z donucení, protože obuvníci (snad nemoudře) hrozili bojkotem v opravách Baťovy obuvi? Co tehdy zřizoval z donucení, to nyní je životní podmínkou jeho závodů?

Což pak princip svobody podnikání nebyl opuštěn u nás již v tolika oborech? Snad je to náhoda, snad je to něco víc, že je to právě tam, kde rozhoduje nejmocnější politická strana. Proč neprovede nikdo plebiscit o levný cukr, pro zlevnění uhlí, proti zdražení chleba atd. atd. To vše je mnohem významnější než opravy obuvi, a každý z nás platí v těchto věcech velký podíl — nikoli na svobodu podnikání, nýbrž naopak na zá-  
měrné odstranění konkurence, nikoli v zájmu občanstva provedené. Jsem zastáncem soukromého vlastnictví, ale umím

pochopiti i nutnost reglementace četných detailů v podnikání. Ale pak tomu rozumím tak, že jestliže na př. snesu, aby v zájmu a ve prospěch československých drah byla těžce poškozena, zdražena a zhoršena autodoprava, musím také připustiti, že snad bude postižena firma Baťa, aby byl získán prospěch mnohem významnější.

## Pracovní poměry u Baťi.

Je veřejným tajemstvím, že ve velkopodnicích je soustavně překročována pracovní doba, že zákony o podomním obchodě jsou překročovány tak, že právě v obuvnictví to přímo řve. Co zejména mne, nesocialistu, ale sociálně velmi citlivého, překvapuje, jest, že ani patentovaným socialistům nevadí přímé omezování občanských základních práv, na př. právo na organisování, jež myslím, smí býti beztrestně prováděno jen v jediném podniku v Československu. Nemohu vysloviti jméno, snad by to bylo soudně stíháno (ač-li tyto řádky spatří světlo světa), ale poví Vám to jméno každý dělník a jistě je znáte také dobře sami. Kde je spravedlivé rozhořčení nad vyděračským kapitalismem, jenž ničí a vyssává dělníka prací u běžícího pásu, platí prodavače žebráčkou, přímo japonskou mzdu, nutě ji pracovat ne osm, ale 14—15 hodin, bez haléře náhrady, prodavačky pěkně obléká, ale i na těch pracovních pláštích vydělává atd. atd. Tyto skutečnosti jsou vpravdě veřejným tajemstvím — pouze české noviny o nich nevědí.

## O koho jde při zákonu o správkárnách?

Pokusíme se zjistiti, o koho na obou stranách vlastně jde, neboť je jasno, že se na obou stranách s těmito čísly všelijak manipuluje. Tedy na straně Baťově by to byli: 1. zaměstnanci správkáren (úřední počet asi 4000 lidí), 2. zaměstnanci docela malých prodejen, 3. těžko odhadnutelná část zaměstnanců Baťových továren na boty a kůže, připadající přibližně na tyto malé prodejny a správkárny. Výpočet postižených byl by asi úplný, neboť nelze přibírat také dodavatele firmy Baťa. Ti totiž budou dodávat prostě jinému — tomu, kdo bude prostě event. kryt na místě Baťově potřebu v tom kterém zboží.

Naproti tomu na druhé straně to jsou:

1. obuvníci-živnostníci (úřední počet asi 30.000 lidí),
2. zaměstnanci drobných továren na obuv (kterým by se zajistil alespoň dnešní stav; za dnešního stavu stojí stále před nebezpečím, že jejich továrna dřív či později bude zavřena),
3. zaměstnanci továren na usně (o nichž platí totéž, co bylo řečeno o zaměstnancích továren na obuv).

Pan -veb- si ve svém článku zjednodušil celý problém do té míry, že tvrdí, že ve Zlíně by ztratilo zaměstnání celých 30.000 lidí proti 30.000 ševců, kteří by získali přístipkaření. Patrně by se nové boty přestaly vůbec vyrábět, vezmeme-li v úvahu, že ve Zlíně je všeho všudy včetně zaměstnanců prodejen zaměstnáno něco málo přes 30.000 lidí. Na straně postižených uvádí dále 15.000 dělníků zlínských dodavatelů. Nemůžeme odhadnouti, kolikrát je tato cifra přehnaná, ale rádi bychom věděli, co tato armáda lidí Zlínu pro správký dodává; neboť o správký se přece jedná. My naproti tomu tvrdíme, že s těmi ševci, kteří již zaměstnání ztratili a s těmi, kteří za nynějšího stavu je ještě ztratí, ztratí zaměstnání oněch 159 koželužských továren, které z celkového počtu 284 dnes ještě pracují. O tom, jak tento zbytek dnes pracuje, račte se přesvědčit dotazem u Svazu průmyslu koželužského, který vám také může říci, kolik lidí tento průmysl dnes zaměstnává. Mohli bychom rozvádět řadu postižených dále; uvěsti příkladně zaměstnance dodavatelů těchto kožařů atd.

## Ještě: Je Baťa laciný?

Chtěli bychom se zmíniti ještě o tom, jak dalece si přichází konsument na své peníze při koupi Baťových bot. Pan -veb- ve své úvaze totiž tvrdí, že konsument při koupi různých potřeb platí věci, do nichž mu vůbec nic není; naproti tomu Baťova bota přý stojí přibližně tolik, kolik právě stojí. Dovolili bychom si pronést své pochybnosti o správnosti tohoto názoru. Překotná expanse domácí i zahraniční, velkolepá a prostředky nikterak nešetřící reklama, ohromný tiskový aparát a různé jiné více méně reklamní podniky mluví velmi jasnou řečí a vyvrací domněnku pana -veb- velmi pádně.

Právě v těchto dnech bylo uveřejněno v jednom hořickém časopisu prohlášení výrobců pleteného zboží, kde se mluvilo o pochybenosti celé Baťovy „služby“; tvrdí se tam totiž příkladně, že punčochy, za které Baťa platí oněm výrobcům Kč 4.50 prodává za Kč 9.—. Uvádíme toto proto, abychom ukázali, jak jsou klamné domněnky pana -veb-, že Baťovy věci stojí přibližně tolik, kolik právě stojí.

**A ještě o pracovních poměrech u Baťi.**

Znám jednoho obchodního inženýra. Mluví několika jazyky, prodával Zlín od běžícího pásu až po organisování prodejen ve všech koutech světa. Říká, že Zlín je humbuk, že je to hřbitov lidské energie, vymrhané většinou zdarma, a že je vyloučeno, aby si tam člověk nějaké peníze přišetřil. Každý, kdo tam jen ztratí. Dodržují-li se jakž takž pracovní podmínky ve zlínských dílnách, nedodržují se vůbec v prodejních. Kde je to pro naprostá libovůle. On na př. prodával po jistý čas v pánském oddělení „Domu služby“ na Václavském náměstí. U Baťi se pracuje podle předpokladů. Tož jeho předpoklad změnil, že musí prodat za 3.500 Kč obuvi denně a za 900 Kč drobností (krémy, tkanice, obouvací líčce, ponožky atd.). Tento předpoklad byl pro letní měsíce. Říkal mi, že stěží prodá za 900 Kč denně všeho dohromady — tedy bot a drobností. Při tom se nastupuje do práce v 7 hod. ráno a odchází se mezi 8—9 večer. Nezřídka je nutno zůstat i déle. Kdo by poukázal na to, že je to nezákonné, dostane okamžité výpověď s odůvodněním, že dotyčný nemá zájem o závod.

Jiným nepěkným zjevem, o jehož pozadí veřejnost neví, jsou pověstné Baťovy akce „Snižujeme“. Jak se to dělá? Neuvěřitelně prostě a pro Zlín výhodně. Prodejním naválí ze Zlína zboží na přesně vyznačené ceny. Účtem za ně zatíží vedoucího prodejny. Stalo se prý už nejednou, že vedoucí neměl zboží ani pořádně nastrkáno v příslušných políčkách, když ze Zlína přišel rozkaz „Snižujeme“ a že toto snižování se týkalo právě došlého zboží. Celá sleva se zakalkuluje do účtu vedoucího prodejny, nikoliv na účet závodu. Toto snad neprovádí žádný jiný závod. Před senátem krajského soudu v Hradci Králové stál vedoucí jedné Baťovy prodejny. Žaloval jej Baťa proto, že si rozprodal sklad a peníze si ponechal na účet splacené kauce. Tento muž měl prodejnu. Do zařízení vložil prý 30.000 Kč a 30.000 Kč složil kaucemi. Snižovacími akcemi, jak jsem je popsal, byl vedoucí připraven o téměř celou kauci. Vida, že při vši práci přichází o vlastní peníze, rozhodl se, že sklad prodá za každou cenu a peníze si podrží, aby dostal zpět svou kauci. Když měl tolik, kolik do prodejny vložil, odevzdal sklad nejstaršímu prodávajícímu, napsal do Zlína, co provedl, a poroučel se jim. Baťa žaloval. Soud osvobodil vedoucího, dal mu za pravdu. Já si myslím, že rozsudek soudu je vlastně potvrzením, že Baťa hospodaří s kaucemi svých zaměstnanců.

**Baťi v koncertu.**

Ať si nikdo nemyslí, že akc. spol. Baťa je nevinátko, které se mazlí se svou konkurencí. Chuť tohoto podniku jest abnormální, a neustříhnou-li se mu křídla, zaplatí toto opomenutí ještě mnoho existencí. Baťa tvrdí, že chce jen obouvat lidi a kola. Proč tedy prodává kryty na podlahu a gumové bračky? Protože továrna na gumu, kterou vlastní, má větší význam nežli je toho potřeba na gumové podpatky a podlahy. Podle svého programu bude stavět továrnu na umělé hedvábí, které potřebuje na výrobu punčoch. Kdo by mu mohl napovědět, aby z přebytečného hedvábí nevyvráběl hedvábné předměty. Jeden artikel podmiňuje výrobu artiklu druhého. Jestli na nárožních plakátech obuvníků čteme: „Budeme mít jen jeden Zlín, ale miliony žebráků“, je to pravda.

Praxe jest taková: Zjistil jsem u pěti obchodníků s módním zbožím následující fakta: Od té doby co Baťa prodává punčochy, klesl prodej v jejich závodech na 1/3 původního množství. Vezmeme-li v úvahu krizi, nebudeme daleko od pravdy, že prodají jen polovinu a druhou polovinu že prodává Baťa. Počet personálu klesl o 1/3 původního stavu. Tuto poměrnou 1/3 Baťa jistě nezaměstnává. Baťa vyrábí jen malou část své potřeby v punčochách a ponožkách, takže zde odpadá vypracování o racionalisaci a levné výrobě, a přece platí všichni obchodníci módním zbožím svůj tribut Baťovi. A pravděpodobně nepodnikne-li se nic se strany státu, budou smeteny tak jako byli smeteni malí ševci. Jestliže stát musí vzít pod ruku sedláky, banky, konsumy, proč by neměl pomoci i střednímu stavu. Dnes to nejsou již obuvníci, které smetl,

zeptajte se v továrnách na krém a linoleum, jaká konkurence je pro ně Baťa. Je jistě omylem, že pro stát je Baťa důležitější jako poplatník, než tisíce ševců a tisíce obchodníků.

Všichni tvrdí, že racionalisace u Baťi prováděná, přináší jen pozhledání. Na anketě v Živnostenském výboru konané velmi vystižně vysvětlil rub racionalisace pan senátor Johanis. Upozornil, jak v racionálním podniku jsou přijímáni do práce jen dělníci mladí, svěží a zdraví, jsou dokonce roentgenováni, a odmítáni jsou všichni nezuživci nebo lidé starší 40 let.

Pan generální ředitel Vavrečka to vyvracel a tvrdil, že potřebují pro mistrovská místa také starších dělníků. Kolik takových starších dělníků z těch mnoha tisíc se dostane na mistrovská místa, si může každý představit. Co má ale stát počítat s neúplně zdravými a staršími lidmi? Ty má zaměstnávat potom jiný průmysl a má být s Baťou konkurenčně schopný?

Myslím, že jsme blíže vysvětlení, podíváme-li se do Německa. Také tam byl střední stav rdoušen obchodními domy a jednotkovými obchody. Také tam nechtěli vidět papíroví národohospodáři politicky nebezpečí v rozpětí těchto podniků. Také tam v potu tváří dokazovali, že podle všech příruček, mají právo velcí podívat malé. Také tam odpůrcům těchto hospodářských kolosů se říkalo, že je to agitace a lovení hlasů. Tak, jako dnes u nás. A konec těchto moudrých hlav. Buďto jsou nyní gleichšaltovaní novináři u těch, které tolik potírali, nebo v emigraci dokazují, že oni měli pravdu. Faktem ale zůstává, že tento střední stav existenčně ničený velkými podniky, je nejpevnějším pilířem demokratického systému.

**Baťa — překážka na cestě k lidskosti?**

Po všem tom, co jsem se o Baťovi dozvěděl a k čemu jsem se v mysli na podkladě zjištěného dopracoval, považuji Baťu za jednu ze strašlivých překážek na cestě pravého života a věřím, že světlé stránky batismu nevyváží jeho stránek temných. Nezkusil jsem, co je to státi osm hodin u běžícího pásu. Pracoval jsem po jistou dobu u stroje, kde bylo potřeba myslit. Na pocit hlubokého zneuctění, který mne při tom nikdy neopouštěl, nikdy nezapomenu. Proč pocit zneuctění? Pochopil jsem to až později. Protože když jsem si práci na stroji osvojil, pocítil jsem, že snaha o její zdokonalení má své meze — ty meze závisely na stroji a nikoliv na mojí duši, jež touží po dokonalosti výrobků a práce stále větší. Jednou z nejhorších kleteb dnešní zmechanisované výroby je právě, že bere člověku příležitost k mistrovské práci, že stroj mu brání, aby ze sebe vydal vše, co může. Pravda, necítí to všichni lidé tak, jako jsem to cítil já. Na druhé straně jsme děti jednoho Otce — také to proto jistě nějak cítí, neuvědomují si však příčiny tohoto citění. Právě zde je nutno hledati hlavní zdroj těch temných sil, jež dnes podemílají život společnosti. Prakticky jde i nespokojeného člověka, od něhož dnes nikdo nechce mistrovství, nýbrž jen zbytečně mnoho bezduché a proto nesmírně vysilující lopoty. A na tu stačí kde kdo — odtud nová nesnáze — nivelisace. Tož tak se dívám na Baťu.

## dopisy

### Matematika a filosofie

Vážený pane redaktore!

V prvním čísle letošního ročníku „Přítomnosti“ uveřejnili jste článek „Příliš málo čísel na světě“ od prof. E. Schoenbauma. Přesto, že tato úvaha neměla snad být námětem k diskusi, vyvolala u některých čtenářů ohlas. Za jejich souhlasu i za souhlasu několika posluchačů filosofické fakulty dovoluji si Vás požádati o uveřejnění svého dopisu.

Prof. E. Schoenbaum dokazuje, že žijeme ve století matematické a jak důležitou roli hrají čísla na světě. Zcela správně tvrdí, že u „určité části laiků i středoškolské inteligence a absolventů vysokých škol nejrozumnějších fakult vzniká nesprávný názor o významu matematiky“. Pod zorným úhlem pozorovatele mohl by se svět zhruba rozdělit na dva tábory: první z nich byl přívržencem, druhý odpůrcem

matematiky. Podle zásady „audiatur et altera pars“, budiž tedy dopřáno i druhému táboru, aby slovem přispěl.

Rádi bychom si osvětlili, je-li skutečně faktem, že u nás se jeví — podle slov autora — „sklon k jednostrannému přeceňování věd filologických a duchovních“. Z denního života bohužel vidíme, že nikoliv přeceňování těchto věd, ale naopak jejich nedocení má za následek dnešní chaotický stav duševní, hospodářský, politický, mravní i kulturní. Ovšem pro vysvětlení nutno přistoupiti blíže k jádru věci. Není tím snad míněna pouze praktická potřeba znalosti filologických, podle lidového přísloví „kolik jazyků ovládáš, tolikrát jsi člověkem“, ale v první řadě psychologický podklad p. prof. Schoenbaumem zmíněných věd filosofických a duchovních. Jest zde totiž zcela zřejmý odpor všeho matematického, rozuměj empirického, ke všemu filosofickému, t. j. řečneme duchovní - theoretickému. Přitom však jest dokázáno, že velcí filosofové jako Poincaré, Painlevé, Borel, Bergson, jsou filosofové matematicky školenými, a že k všeobecné vzdělanosti nutno počítati i matematiku. Zde nutno však jíti hlouběji k jádru. Nutno v první řadě položit otázku, zda filosof může býti vůbec matematikem v pravém slova smyslu a naopak připouští-li funkce matematika pravého t. j. skutečného existenci filosofie.

Nejprve pohledme tedy na matematiku zblízka. V položené otázce prof. Schoenbaumovi — „je-li možno v matematice dojíti ještě k něčemu jinému a není-li snad oné krajní mez vědění, již je v matematice a pomocí matematiky možno dospěti, již dosaženo“ — spočívá celý problém matematiky. Nelze popřít, že matematická věda se zabývá přeskupováním fakt daných. Nechť je těchto kombinací, variací a permutací třeba nekonečné množství, jest to přece jen stále jejich přeskupování. Prosím: číslo 32 jest faktem. My (rozuměj lidé), jsme to nazvali číslem celým. Toto nám nestačí. Řekli jsme: jest to  $30 + 2$ , dále  $2 + 30$ , mimo to  $4 \times 8$ , dále  $8 \times 4$ ,  $15 + 17$ ,  $17 + 15$  atd. Ovšem v prostoru existující faktum jest pouze 32. To nezmění ani ten nejslavnější matematik. Proto bychom doplnili slova p. prof. Schoenbauma, že „matematika není ještě daleko věda hotová . . .“ v tom směru, že možná budou ještě další kombinace objeveny, ale s fakty prostorovými bude těžko hýbat. Z toho chceme i vyvozovati, jaký jest poměr matematiky k filosofii a tak zv. vědám duchovním. Klasickým případem nám může býti Einstein, tedy případ uváděný právě samotným prof. Schoenbaumem. Položme si nejprve otázku podle nejprimitivnějších základů psychologie: jaký jest rozdíl mezi vzděláním a inteligencí? (podle slov autora patří matematika k všeobecnému vzdělání, což jistě jest nesporné). Intelligentním jest člověk, který chápe, že na jednom stole jest kniha a na druhém stole rovněž kniha, přičemž ale nemusí vědět, že jedna kniha a jedna kniha jsou dvě knihy. A nyní položme vedle otázku, zdali Einstein jest pouze vzdělaný . . .? Ponecháváme proto otevřenu otázku, zda Einstein přišel na svou theorii proto, že jest filosof, t. j. protože použil duševního postupu ve filosofii přesně vymezeného, který ho k theorii dovedl, nebo je-li jeho filosofie pouze výsledkem seskupování určitých prostorových fakt? Jest to asi tak, jako bychom přemýšleli o tom, co bylo nejprvnějším podnětem k tomu, když se člověk

rozhodl postaviti v Paříži věž několikrát vyšší, než Eiffelova. Byla-li to matematická fakta, či bylo-li nejdůležitější přijíti vůbec na tu myšlenku postaviti tuto věž. A i kdyby někdo tvrdil tuto druhou možnost, naskytne se nám tedy další otázka: proč se tedy poznala nutnost rozšíření této filosofie z matematicko-empirického pole na pole širší a vzniká světu nová obsáhlá filosofická theorie?

Úvaha se dotýká také otázek národohospodářských. I v tomto směru narážime na určité těžkosti v řešení. Vyvozuje-li se, že dobrý národohospodář má býti v první řadě dobrým matematikem, nutno podotknouti, že matematika nestačí při řešení tak komplikovaných otázek jako jsou hospodářské. Jest sice pravda, že je nutno míti určitá číselná data o různých faktech, jako na př. o nezaměstnanosti, o výrobě, spotřebě, vývozu atd., ale tento empirický materiál sám o sobě nestačí k nějakému řešení! Všechna ona čísla, statistiky a numerické záznamy slouží snad jako pouhá diagnosa, slouží ku zjištění nemoci. Najde-li ovšem lékař diagnosu, odhadne-li chorobu, jest jeho první povinností najíti i prostředek, kterým by bylo lze léčit! Tak jest tomu i v hospodářství. Po číselné diagnose je třeba hledati lék. To ovšem by byla samozřejmost. Není však možno tvrdit, že máme pouze málo kvantitativního vědění o nejdůležitějších otázkách lidského života. Vidíme jak v životě tak i v hospodářských otázkách, že máme nedostatek kvalitativního vědění. Všeobecně platný empirický číselný materiál dosud nestačil! My zjišťujeme přesně matematicky, kolik čeho máme a kolik čeho nemáme, kolik bychom měli mít, a ejhle: zjistíme, že nemáme dostatek jídla pro chudé a zjistíme současně na druhé straně, že se vyhazují přebytkové části potravy (pytle kávy) do moře. Není zde tedy nutno jíti hloub a to co nehlouběji ku zjištění pravé příčiny všeho co v lidské společnosti „neklape“? Zde musíme pohlížeti spíše na nedostatek kvality lidského rozumu, i založení. A tomu snad by bylo možno přičísti původ veškerého zla. Je to nestejná kvalita lidského rozumu, která způsobuje všechny rozvraty, ať jsou jakéhokoli rázu: hospodářského, politického, kulturního i mravního. Chléb se sice musí dát lidu, ale to nestačí! Musí se mu dáti i chléb duševní. Obojího má stejně třeba! Kdyby se nivelisovala kvalita rozumová, bylo by na světě lépe. To ovšem jest ideální stav, ale my máme k němu pracovati. Či nevyplývá krize politická a mravní vůbec z krize hospodářské, nebo jest tomu naopak? Nebo bychom spíše mohli říci, že obě má společný původ: v nedostatku kvality lidského mozku k zvládnutí daného stavu!

Je třeba, aby se ustálil tedy názor nejen na matematiku, ale i na filosofii. Je třeba, aby ve filologických a všech ostatních duchovních vědách s filosofickým podkladem nebylo spatřováno pouze nadpomyslné tápání o záhadných problémech, ale aby v ní byl hledán prostředek ke skutečným výsledkům. Nejlepším příkladem může býti náš filosof — Masaryk. Není nic konkrétnějšího nad jeho práci a přece vyplývá tato jediná z jeho filosofických názorů. Nikdy neopomenul tento filosof zdůrazňovati, že filosofie byla mu — (a má všeobecně býti) — pouhým prostředkem k praktickým cílům. Záležit' pokrok v boji — proti omylům minulých generací! —

H. Kl.

## Vkusné, dobré dopisní papíry

### KAREL KELLNER, PRAHA

VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 61, U MUSEA  
DLOUHÁ TR. 17, U STAROMĚST. NÁM.